

Volnočasové aktivity jako prevence kriminality mládeže

Bc. Václav Jakubec

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Václav JAKUBEC
Osobní číslo: H128134
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Volnočasové aktivity jako prevence kriminality mládeže

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenského výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na analýzu volnočasových aktivit dětí a mládeže, historii volného času a vlivu výchovy na volný čas
- na styly výchovy v rodinném prostředí a problematiku trávení volného času mimo rodinné prostředí
- na nežádoucí trávení volného času u dětí a mládeže zejména v souvislosti s trestnou činností a drogovou problematikou

Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný kvantitativní výzkum zaměřený na zjištění volnočasových aktivit dnešní mládeže jako prevence kriminality a možnosti, které nabízejí konkrétní organizace v rámci menších měst a obcí v mém okolí.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KOHOUTEK, R. Základy pedagogické psychologie. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1996. 184 s. ISBN 80-85867-94

KRATOCHVÍL, S. Základy psychoterapie. 4.vyd., aktual. Praha: Portál, 2002. 392 s. ISBN 80-7178-657-8.

KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. aj. Člověk, prostředí, výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paíco, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

LANGMEIER, J.; LANGMEIER, M. aj. Vývojová psychologie. 2. vyd. Praha: H8H Vyšehradská, 2002. 132 s. ISBN 80-7319-016-8.

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. s. 97. ISBN 80-85850-24-9.

NĚMEC, J. aj. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paíco, 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Ivan Nedoma

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Muhlpaetr, Ph.D.

vedoucí katedry

L.S.

doc. PhDr. František Vizda, U.Sc.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

.....

Jméno, příjmení studenta

V Brně

.....

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Volnočasové aktivity jako prevence kriminality mládeže“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, která je součástí této diplomové práce.

Odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Znojmo 10. 3. 2014

.....
Václav Jakubec

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou trávení volného času dětí a mládeže. Zabývá se historií volného času, styly výchovy, organizacemi, které se věnují trávením volného času dětí a mládeže a dále nežádoucím trávením volného času. Cílem praktické části bylo zjistit, jak v dnešní době tráví děti a mládež svůj volný čas a jaké má možnosti. Jakou nabídku volnočasových aktivit přináší jejich okolí a zda se rodiče zajímají, jak jejich děti tráví svůj volný čas.

Klíčová slova: volný čas, vzdělání, styly výchovy, školská vzdělávací soustava, zdravý životní styl, drogy, trávení volného času, sociální patologie

ABSTRACT

The diploma's work is focused to spending of leisure time children and young peoples. My work is entering on history of leisure time, styles of education, organizations for spending of leisure time and undesirable spending of leisure time. The point of operative part in my diploma's work was found, how young people are spending their leisure time in present, their possibilities and their opinion for leisure time. This part of my work wanted to show offer of leisure time activities, which is in their environs and if their parents are interested in fact how and where their own children are spending of leisure time.

Keywords: leisure time, education, styles of education, schol education systemm healthy lifestyle, drugs, spending of leisure, social pathology

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Ivanu Nedomovi za velmi užitečnou metodickou a odbornou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování diplomové práce. Rovněž děkuji přátelům, kteří dotazníky rozdali svým známým, kteří mají děti ve věku 12-18 let.

Také bych chtěl poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Václav Jakubec

OBSAH

ÚVOD.....	1
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	3
1. CHARAKTERISTIKA VOLNÉHO ČASU	4
1.1 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS	4
1.2 ZDRAVÝ ŽIVOTNÍ STYL.....	7
1.3 PROMĚNY VOLNÉHO ČASU Z HLEDISKA HISTORIE.....	11
1.3.1 Volný čas ve starověku a středověku	11
1.3.2 Volný čas a novověk	15
1.3.3 Současný pohled na volný čas.....	15
2. VÝCHOVA A VOLNÝ ČAS.....	17
2.1 ÚLOHA RODINY VE VÝCHOVĚ.....	19
2.1.1 Nežádoucí výchovné postupy.....	23
2.2 FUNKCE VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE.....	24
2.3 CÍLE, PODMÍNKY A PROSTŘEDKY VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE.....	26
2.4 POŽADAVKY NA REALIZACI VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE.....	28
2.5 ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ PRO ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ.....	29
2.5.1 Střediska volného času.....	30
2.5.2 Školní družiny.....	32
2.5.3 Školní klub.....	33
2.6 ŠKOLSKÁ VÝCHOVNÁ A UBYTOVACÍ ZAŘÍZENÍ.....	33
2.7 ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ PRO ÚSTAVNÍ A OCHRANNOU VÝCHOVU.....	34
2.8 NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE.....	35
2.9 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	36
2.10 ŽIVNOSTENSKÉ PODNIKÁNÍ K DĚTEM A MLÁDEŽI.....	37
3. NEŽÁDOUCÍ TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU.....	38
3.1 DROGOVÁ KRIMINALITA.....	40
3.2 DROGY A JEJICH ZNEUŽÍVÁNÍ.....	41
3.3 MAJETKOVÁ KRIMINALITA.....	44
3.4 NÁSILNÁ TRESTNÁ ČINNOST.....	46

4. PREVENCE KRIMINALITY	49
4.1 PRIMÁRNÍ PREVENCE.....	51
4.2 SEKUNDÁRNÍ PREVENCE.....	52
4.3 TERCÍÁLNÍ PREVENCE.....	53
4.4 ZAPOJENÍ VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT DO PREVENCE KRIMINALITY...	54
II. PRAKTICKÁ ČÁST	56
5. CÍLE VÝZKUMU, METODY A STANOVENÍ HYPOTÉZ	57
5.1 ANALÝZA A PREZENTACE ZÍSKANÝCH VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ.....	58
ZÁVĚR	87
PŘÍHLOHY	89
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	94
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	99
SEZNAM GRAFŮ	100
SEZNAM TABULEK	102
SEZNAM PŘÍLOH	103

ÚVOD

Motto: „Po práci, která oslabuje ducha, následuje obyčejně fádňí volný čas.“¹⁾
Joffre Dumazedier

Jako téma své diplomové práce jsem si vybral Volnočasové aktivity jako prevence kriminality mládeže. Toto téma jsem si zvolil z důvodu, že podle mého názoru současná společnost nevěnuje této problematice příliš velkou pozornost, i když se volný čas a jeho náplň stávají čím dál více diskutovanou oblastí lidského života. Jak bude dále rozvedeno, volný čas tvoří důležitou a velmi podstatnou složku našeho běžného života a do jisté míry svými funkcemi ovlivňuje ostatní sféry a procesy života jako jsou socializace, výkonnost a úspěch v pracovním procesu, úspěšnost při naplňování osobních vytýčených cílů, rodinný život, schopnost navazování nových sociálních vazeb, mezilidských vztahů a v neposlední řadě schopnost účinného a zdravého odpočinku a regenerace organismu, jak po fyzické tak i duševní stránce. Přínos volnočasových aktivit pro člověka je širokou veřejností častokrát podceňován a opomíjen.

Ve své diplomové práci se zaměřím na definici základních pojmů jako je volný čas, volnočasové aktivity a zdravý životní styl. Diplomová práce je celou svojí podstatou směřována na volnočasové aktivity dětí a mládeže v období školního věku od 12 let do 18 let, možné využití těchto aktivit v prevenci kriminality, proto zde také uvedu charakteristiku výše uvedených období. Ve druhé kapitole se zaměřím především na styly výchovy v rodinném prostředí a organizace zabývající se trávením volného času mládeže jak při školách, tak mimo školská zařízení. Ve třetí kapitole se budu zabývat nežádoucím trávením volného času mládeže v souvislosti s trestnou činností a drogovou problematikou. Ve čtvrté kapitole se pozastavím u prevence kriminality na pojetí v obecné rovině a sociální prevenci, na jednotlivé druhy prevence kriminality a následně se zaměřím nad faktory, které ovlivňují kriminální chování dětí a mládeže a nad možnostmi zapojení volnočasových aktivit do prevence kriminality, protože v dnešní době se kriminalita dětí a mládeže stává velice aktuálním a diskutovaným tématem.

¹⁾ [online]. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z: www.citaty.cz

Cílem diplomové práce je pojednat o problematice využití volnočasových aktivit jako prevence kriminality mládeže.

Parciální neboli dílčí cíle této diplomové práce budou následující:

- přehledně zmapovat volnočasové aktivity s důrazem na zájmové činnosti
- zjistit jaký je jejich pozitivní přínos pro děti a mládež
- osvětlit jakým způsobem se podílejí zájmové činnosti na předcházení vzniku sociálně patologických jevů a protispolečenského chování
- vystihnout přínos volnočasových aktivit k prevenci kriminality

Ve výzkumné části diplomové práce se budu zabývat názory na trávení volného času u dětí a mládeže, čímž navazuji na teoretickou část, která se věnuje problematice využití volného času u dětí a mládeže jako prevence kriminality. Výzkumnou část práce jsem orientoval na hypotézy kvantitativního výzkumu tak, abych našel odpovědi na výzkumné otázky.

Hlavním cílem mého empirického výzkumu bude zjistit názor několika vybraných jedinců na problematiku volnočasových aktivit jako prevence kriminality mládeže.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Charakteristika volného času

Volný čas dětí a mládeže se chápe jako systém, který se začal uplatňovat v dosavadním vývoji. Poznat všechny součásti a stránky systému umožní pochopit vnitřní a vnější souvislosti a získané poznatky pak promítnout do praxe a současný stav měnit k lepšímu.

Potencionálními účastníky jsou děti, mladí lidé i dospělí, kteří se odlišují věkovou, sociální a zájmovou skladbou. Žijí v prostředí, kde mohou využívat pozitivních podnětů, ale jsou vystaveni i negativním vlivům, kterým je však třeba předcházet a překonávat.

Problemantika volného času dětí a mládeže není v současné době systematicky pokryta sociologickým výzkumem. Volným časem dětí a mládeže se zabývají výzkumné práce většinou z pohledu možných vazeb mezi zkoumaným problémem a volný čas je jako doplňkový činitelem. Právě proto je většina publikovaných prací málo kompatibilní a zejména u nejmladší věkové kategorie, kam řadíme děti do 15 let, je výzkum zaměřen na pedagogické, sociálně psychologické hledisko, ale sociologické hledisko není dostatečně zpracováno.

1.1 Vymezení pojmu volný čas

Pojem volný čas definuje mnoho odborných publikací. Pedagogický slovník uvádí, že volný čas je: „*Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).*“²⁾

Volný čas definuje mnoho odborníků a jejich názory se prolínají a překrývají, ale v některých bodech se také odlišují. S pojmem volný čas se setkáváme již ve starověkém Řecku, kdy filosof Aristoteles chápal volný čas jako čas na rozumování, čtení veršů, setkání s přáteli a poslouchání hudby. Volný čas podle Aristotela nemá nic společného s lenošením a nic neděláním.

²⁾ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 274.

Ve středověku byl volný čas vnímán jako časový úsek věnovaný rozjímání a modlitbám, různým záležitostem, hrám a tancům. V době renesance a humanismu bylo volného času málo, protože byla preferována práce a zahálka neměla ve společnosti žádný význam.

Francouzský sociolog volného času říká, že volný čas tvoří určitou část mimopracovní doby, do které také patří osobní potřeby i povinnosti (biologické potřeby – strava, hygiena, spánek – a povinnosti rodinné – vaření, úklid, nákup, péče o děti). Vladimír Spousta (1996) zase chápe volný čas jako zbytkový, který zůstává po splnění všech povinností – pracovních, studijních rodinných i po uspokojení všech fyziologických potřeb. Martina Pásková a Josef Zelenka (2012) definují volný čas jako čas, kdy lidé nevykonávají činnosti pod tlakem pracovních nebo rodinných závazků. Velký sociologický slovník uvádí, že volný čas je: „čas, v němž člověk nevykonává činnost pod tlakem závazků plynoucích ze společenské dělby práce, nebo z nutnosti zachování biofyziologického či rodinného systému“³⁾

Volný čas lze v souhrnu definovat jako dobu, časový prostor, v němž jedinec nemá žádné povinnosti vůči sobě ani druhým lidem a v němž se pouze na základě svého vlastního svobodného rozhodnutí věnuje vybraným činnostem. Tyto činnosti ho baví, přinášejí mu radost a upokojení a nejsou zdrojem trvalých obav či pocitů úzkosti.

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování, protože děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedokáží se orientovat ve všech oblastech zájmové činnosti, a proto potřebují citlivé vedení. Vedení musí být nenásilné, nabízená činnost pestrá a přitažlivá a účast dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, na mentální a sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy.

Za nejlepší definici volného času považují definici formulovanou J. Dumazedierem, který volný čas chápe jako „*souhrn činností, které může člověk provozovat s plnou libovůlí, buď pro odpočinek nebo pobavení, či pro rozvoj svých znalostí nebo nezištné školení, pro svou dobrovolnou účast na společenských záležitostech nebo svobodnou tvůrčí činností poté, když se uvolnil ze závazků pracovních, rodinných i společenských.*“⁴⁾

³⁾ Velký sociologický slovník. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. s. 156.

⁴⁾[online]. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z: www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1157352599.pdf

Rozlišuje tři základní složky volného času:

- **Složku relaxační** (odpočinek a částečně i relaxaci) – veškerý odpočinek i ten, který je potřebný k reprodukci pracovní síly, zhruba to, co nazýváme zahálení, lenošení. Je to fyzický odpočinek všeho druhu, který je spojený s duševním odpočinkem.
- **Složka zábavy** – řadíme sem vše, co nazýváme aktivní odpočinek, aktivní i pasivní účast na kulturním a společenském životě, účast v občanských sdruženích (pokud nejsou součástí výuky nebo vzdělání).
- **Složka sebevzdělávání a vzdělávání** – všechny činnosti, ve kterých mladý člověk rozšiřuje svůj obzor svým vlastním dobrovolným zájmem. Rozšiřování vědomostí a dovedností, které jsou potřebné pro vlastní koníčky, zdokonalování předcházejících oblastí volného času a sběr všech informací, které s tím souvisejí.

Volný čas chápeme jako dobu, která člověku umožňuje svobodnou volbu činnosti. Člověk si činnosti vybírá nezávisle na svých osobních nebo společenských povinnostech, vykonává ji dobrovolně a získává z ní příjemné zážitky. Důležité je nechávat volný čas jako nicnedělání, ale jako příležitost ke smysluplné činnosti a k rozvoji osobnosti. Mezi základní funkce volného času patří odpočinek, zábava a rozvoj osobnosti. Volný čas mládeže můžeme také chápat, jako čas k svobodnému využití. Je to však relativní, protože závisí i na eventuálních zásazích rodičů, nebo sociálního prostředí. Roli zde hraje i chápání volného času samotným respondentem. Dochází tak k rozdílům při interpretaci obsahu nebo rozsahu činností, které jsou prováděny ve volném čase. Mezi tyto sporné činnosti můžeme zařadit např. domácí práce, příprava na školní vyučování, nákupy, apod..

K výše uvedeným třem složkám můžeme přiřadit i složku čtvrtou – **preventivní**.

Je zřejmé, že mládež má ze všech věkových skupin nejvíce volna a s volným časem nedovede vždy účelně zacházet, a proto vznikají závažné problémy, které souvisejí s nezvládnutým volným časem:

- alkoholismus
- nealkoholová toxikomanie
- majetková trestná činnost
- násilná trestná činnost

Dostatek volného času může mladistvé přivést do negativně orientovaných společenských skupin.

1.2 Zdravý životní styl

Dětství a dospívání jsou důležitými etapami lidského života, ve kterých každý získává sociální a zdravotní návyky, které si uchová po celý život. Současná mladá generace si teprve svůj životní styl formuje, ale má nelehkou situaci, protože stupeň civilizačního rozvoje, technizace, ekonomická a politická situace vytváří velmi složité a náročné klima, kde je obtížné vytvářet optimální způsob života. V současné společnosti, kde je mechanizace ve všech oblastech lidského života a zvýšený informační tok, je značný pokles pohybové aktivity mládeže.

Nedostatečná tělesná aktivita a špatné stravovací návyky vedou k nárůstu obezity u dětí a mládeže. Mladí lidé jsou ohroženi i dalšími riziky, které jsou typické pro toto období – drogy, tabák, alkohol, touha po sexuálních zkušenostech, atd..

Životní styl dětí a mládeže ovlivňuje zdraví a je důležitým prvkem prevence poruch zdraví.

Rozlišujeme:

- **Prevenční primární** – je zaměřena na snížení počtu nových onemocnění (očkovaním, fluorizace pitné vody, opatření proti znečišťování ovzduší, změna životního stylu). Na této prevenci se podílejí jednotlivci, regiony i stát.
- **Prevenční sekundární** – častá stádia onemocnění – cílem je vyhledávat rizikové faktory, které vedou k onemocnění a vhodnou léčbou těchto onemocnění.
- **Prevenční terciální** – minimalizuje škody na zdraví.

Existují různá pojetí zdravého životního stylu. Při charakteristice zásad jsem vycházel z Marátové (1999).

- **Dostatečná plnohodnotná výživa** – dodat organismu správné množství živin – tuky, bílkoviny, glycidy, vitamíny, minerály vlákniny, vodu. Potraviny je nutné podávat ve vyvážené míře a ve vhodných časových relacích. Nevhodná výživa, nadměrný příjem

živočišných tuků, nízký příjem vláknin, vysoká spotřeba cukru a soli má za následek vznik tzv. civilizačních chorob. Výživa dětí je jednostranná a nevyvážená. Hlavní námitky jsou vzášeny proti výrobkům rychlého občerstvení (pizzy, bramboráky, hranolky, hamburgry, párky v rohlíku, atd.).

- **Dodržování pitného režimu** – voda je důležitá pro správnou činnost tělesných funkcí – krevní oběh, sluch, zrak, trávení. Výdej vody z těla je regulovaný, ale příjem je víceméně řízen pocitem žízně a také je to otázka návyku, proto v dětském věku by se měli rodiče i učitelé zaměřit na dodržování pitného režimu. U školáků (dětí od 6 – 14 let) by se příjem tekutin měl pohybovat v rozmezí 1,5 – 2,5 litrů.
- **Dostatek pohybové aktivity** – pravidelná a přiměřená aktivita je pro dobrý zdravotní stav nezbytná:
 - podpora srdeční činnosti
 - snížení krevního tlaku
 - uvolnění napětí ve svalích
 - podpora trávení a činnosti střev
 - zpomaluje proces stárnutí
 - reguluje nadváhu
 - stimuluje produkci endorfinu v mozku
 - odbourává stres

Pohyb je podmínkou normálního vývoje dítěte, odstraňuje námahu při školní práci, rozvíjí sílu a otužuje.

Existuje pět druhů cvičení:

1. **izomerické** - dochází ke stahu svalů, aniž by se zkracovaly, posiluje svaly
2. **izotonické** – pro pěstování svalové hmoty a síly
3. **izokinetické** - zahrnuje námahu vzpírání proti zemské tíži
4. **anaerobní** – nevyužívá kyslík z dechového proudu, dech při cvičení zadržuje (plavání pod vodou)
5. **aerobní** – tělo kyslík využívá v dlouhých časových intervalech (běhání, chůze, cyklistika)

Tělesný pohyb má velký význam i z hlediska kompenzace sezení ve školních lavicích, které vede k ochabnutí svalstva a k vadnému držení těla. Prevencí vadného držení těla je aktivizace zádového svalstva, ke kterému dochází při spontánním pohybu u dětských her, tak i pravidelným cvičením.

- **Vyrovnaný a pravidelný denní režim** – výkonostní křivka žáků. U školáků odpovídá zákonitostem biologického rytmu zařazování pracovní zátěže na dopoledne a na druhou polovinu dne, odpočinek na časté odpoledne a večer a spánek na noc. Je nezbytné dodržovat rovnováhu mezi aktivitou a relaxací, protože každá buňka lidského těla se řídí cyklem odpočinku a práce. Narušení rovnováhy vede k únavě a stresu.
- **Dodržování zásad osobní hygieny** – správné hygienické návyky jsou důležité v prevenci infekčních onemocnění (zvláště u mladších žáků hrozí zvýšené riziko onemocnění žloutenkou typu A – nemoc špinavých rukou).
- **Duševní pohoda** – pocit pohody je předpoklad pro dobrý tělesný stav, má význam z hlediska prevence psychogenních stresů, nejsou záležitostí jen dospělých, ale i dětí. Stres u dětí je spojen se školní docházkou a se vztahy v rodině.

Mladá generace je nejrizikovější skupinou, u které dochází ke vzniku negativních návyků v životním stylu, a proto je nutno klást důraz na problematiku kouření, alkoholismu, drogové závislosti, obezité, apod..

Nadbytek potravy vede k obezitě (zdravotní důsledky – předčasné úmrtí v důsledku kardiovaskulárních chorob i nádorových onemocnění). Na druhé straně nedostatek potravy vede k bulimii nebo anorexii. Základním projevem mentální anorexie je patologický strach ze ztloustnutí, a proto dochází k odmítání potravy – extrémní vyhubnutí. Pro mentální bulimii je typické přejídání s následným nutkáním zbavit se požití potravy zvracením.

Problematikou kouření se zabývá výchova k nekouření. Nejkritičtější věk pro vznik kuřáckých návyků je mezi 10. až 15. rokem. Motivem je touha být dospělý, svobodný, napodobit vrstevníky. V mladším školním věku má vliv na dítě kouření rodičů i jejich názory na kouření, v pozdějším věku je dítě ovlivňováno spolužáky, kolektivem i médii. Závislost může vzniknout už po několika cigaretách.

Součástí každého výchovného protikuřáckého programu pro děti a mládež je:

- **Vytvoření tlaku**, který je nezbytný k dosažení změny chování (změna postojů, posun věkové hranice kouření)
- **Zaměření** – výchova k nekouření
- **Obsah výchovy** – série seminářů a besed na různé téma:
 - normální je nekouřit
 - zdravotní důsledky kouření
 - ekonomické souvislosti kouření
 - sociální vlivy kuřáků a nekuřáků
 - práva kuřáků a práva nekuřáků
 - nácvik dovedností odmítnutí cigarety
- **Věk** – starší školní věk
- **Zaangažování přirozeného vůdce třídy**
- **Spoluúčast rodičů**
- **Výcvik učitelů**

Alkohol je společenská droga, která se nejčastěji konzumuje ve skupině. Do kontaktu s alkoholem se děti dostávají velice brzy v prostředí rodiny, kde alkohol nabízí rodiče a členové rodiny.

Stále narůstá problém narkomanie. K rizikovým skupinám ve vztahu k drogám patří děti od mateřských škol až po střední školy. Dochází k poklesu věku při prvním kontaktu s drogou – několikanásobný nárůst závislých klientů pod hranicí 15 let. V prevenci drogové závislosti existuje několik stupňů.

- **Primární prevence** – změna chování a uvažování člověka tak, aby se rozhodl pro bezdrogový život. Za účinnou metodu se považuje vlastní příklad.
- **Sekundární prevence** – řeší již vzniklé zneužívání návykových látek – odstranění látek z organismu, léčba, zvládnutí abstinečních příznaků
- **Terciální prevence** – minimalizuje škodlivý dopad v jednání a chování drogově závislého na jeho osobu a společnost

Protidrogová výchova ve školách musí být systematická, komplexní a dlouhodobá. Protidrogovou výchovou se na školách zabývají preventisté, kteří jsou speciálně školeni. Zvláštním druhem výchovy jsou tzv. peer-programy (vrstevnické programy), spolupracují s lektorem a sami vedou menší skupinu žáků.

1.3 Proměny volného času z hlediska historie

V historii byl přikládán různý význam volnému času, byla různě chápána jeho důležitost i společenský význam. V průběhu lidských dějin volný čas existoval neustále, i když byl označován různými pojmy a v jeho chápání a vymezení docházelo k rozdílným nuancím, ale na existenci volného času se nic nezměnilo. Střídání práce a odpočinku odpovídá biologickému rytmu živočišné říše a u člověka je to střídání práce a volného času.

Volný čas jako pojem se používá posledních dvě stě let, i když je to jedna z kategorií náplně lidského života již od starověku. V této době byl však volný čas pevně vázán s příslušností k elitním skupinám společnosti a pouze bohatství a moc zaručovaly volný čas. S vývojem společnosti, se změnou společenského řádu, skladbou obyvatelstva a nárůstem obyvatelstva se měnily povinnosti. Teprve na přelomu 19. a 20. století můžeme chápat volný čas v podstatě tak, jak o něm hovoříme dnes.

1.3.1 Volný čas ve starověku a středověku

Starověk

Heslo antického Říma „*panem et circenses*“ – chléb a hry vyjadřovalo základní potřeby římského lidu, které musel panovník uspokojit, aby byla jeho vláda úspěšná, ale současně také ukazuje, jak důležitá byla zábava v životě lidí. Velkolepé veřejné produkce dosahovaly vrcholu v období císařství. Místem pro hry v Římě byl Circus Maximus, kde probíhaly závody koňských spřežení, a Koloseum, ve kterém se odehrávaly gladiátorské hry.

Tradice Circu Maximu začala v období království Říma. V roce 64 byl Řím zničen

velkým požárem a konečnou podobu mu dal císař Traján. Byla to stavba o rozměrech 600x200 m pro 250 000 diváků, protože se zde platilo jen za nejlepší místa a jinak byl vstup volný, tak byl přístup i pro nejchudší obyvatele Říma, a tak byla využita celá kapacita. Na programu byly vždy závody koňských spřežení. V Římě existovaly čtyři jezdecké kluby, které se jmenovaly podle barev – bílí, zelení, modří a červení, a proto v závodě nastupovala čtyři spřežení.

Přitažlivé byly rovněž gladiátorské hry. Název je odvozen od slova gladius = meč a to už naznačuje typ her, které byly krvavé a drastické. Gladiátorské hry jsou mladší než závody v cirku, ale velice rychle dosáhly velké obliby. Zpočátku byly hry pořádané na náměstích, v provizorních arénách, anebo jako součást divadelního představení. Teprve až panovníci flaviovské dynastie nechali v Římě vybudovat Koloseum – elipsa o obvodu 527 m, plocha samotné arény 3 500m², do Kolosea se vešlo 50 000 diváků. Podlaha arény byla umístěna na šest metrů vysoké konstrukci a posypána pískem. Pod podlahou byla skrytá zařízení, kudy se dopravovala zvířata i gladiátoři. Aréna mohla být také napuštěna vodou, a proto se mohly pořádat i námořní bitvy – naumachie.

Bohatší Římané měli volného času dostatek a trávili ho podle své chuti – studiem, četbou nebo vlastní literární tvorbou, o kterou se pokoušelo mnoho vzdělaných obyvatel Říma. Velmi populární byl i sport, ale byl chápán zcela amatérsky. Profesionální sportovci – vozatajové, atleti, zápasníci, byli pouze z nižších vrstev, ale přesto se sportu Římané věnovali. Centrem bylo Martovo pole. Římané měli v oblibě sporty, které přispívaly k vojenské připravenosti (běh, jízdu na koni, zápas, šerm, hod oštěpem, plavání). Oblíbené byly i míčové hry, sportovní charakter měl i lov, ale tomu se mohli věnovat jen nejbohatší.

Populární byl i hazard, který měl podobu sázek na dostizích nebo v aréně. Hazard byl sice zakázán, ale protože mu podlehli i mnozí z císařů, tak zákazy nebyly účinné. Hrály se i deskové hry (vrhcáby).

Volný čas trávili Římané i ve veřejných lázních nebo ve veřejném domě. Obojí bylo finančně dostupné. Vztah římské společnosti k prostituci, včetně homosexuální, byl velice tolerantní.

V antickém Řecku první vymezení pojmu volný čas učinil Aristoteles. Z koncepce Aristotela vyplývá vyzdvihování intelektuální činnosti nad rukodělnou. Nejvyšším vrcholem lidské blaženosti, podle Aristotela, je rozjímavá činnost, která člověka uspokojí. Rozjímání se realizuje ve volném čase člověka a Aristoteles ho nazývá „scholé“. Staří Řekové považovali volný čas za míru lidského štěstí. Podle Aristotela má rozjímání vysokou hodnotu. Odmítá fyzickou práci, zábavu, hru i politickou činnost. Volný čas chápe jako prostor pro rozumování – čtení veršů, setkání s přáteli, poslouchání hudby. Není to žádné lenošení a nuda.

V antické filosofii se pojmem volný čas zabýval také Platon, u kterého se objevuje vztah práce a volného času, je zde již oddělena oblast volného času (zahálka) od oblasti práce. Tento přístup přetrval až do dnešních dob.

Středověk

V období středověku má dominantní postavení církev a její ideologie, formují majoritní kulturu a odlišnou koncepci volného času, která se opírá o asketický vztah k životu.

Nejznámějším řádem byl řád jezuitů, který založil 1534 Ignác z Loyoly, měl velký vliv i v našich zemích – v době pobělohorské. Řád kladl důraz na vzdělání mládeže a ovlivnil tak i její volný čas. Jezuitské školství připravovalo studenty na vysoké školy a jezuitské školy měly internátní ubytování, a proto se staraly o celotýdenní režim žáků. Výsledkem bylo, že žáci byli neustále zaměstnávání a zahálku chápali jako hřích, a proto se svůj volný čas vyplňovali činy. Dalším důvodem byl předpoklad, že nejlepší studenti se do jezuitského řádu vrátí, a proto modlitby a účast na bohoslužbách i poslech kázání byly pravidelnou a značně bohatou částí dne. Velmi účinným faktorem jezuitského řádu bylo ovlivňování volného času prostřednictvím jezuitského divadla a hudby. Bohoslužby, divadlo a slavnosti byly základní náplní volného času.

Renesanční myslitelé začínají oslavovat práci duševní i fyzickou. Renesance v práci vidí hlavní životní prioritu a odpočinek musí být takový, aby člověk mohl dále pracovat, varují před zahálkou a leností. S novým názorem na práci a volný čas přichází Luther a rozšiřuje pracovní povinnost na každého, včetně duchovních a mnichů, protože člověk musí dobře pracovat, vykonávat dobré skutky, je to známka spasení.

Volný čas aristokracie – panovník, šlechta, rytíři – nejlepší předpoklady pro aktivní trávení volného času. Jedním z nejznámějších termínů středověku je rytíř, často spojován s válkou. Rytíři, tzv. těžká jízda, tvořili jeden z pilířů středověkých vojsk a jejich výkon na bitevním poli často rozhodoval o výsledku dané bitvy. Byli proto podrobeni dlouhodobému a systematickému tělesnému výcviku, za který dostávali i odměnu. Původně se rytíři stávali synové vazalů, kteří byli na hradech vychováváni společně s dětmi pána. Byli cvičeni v jízdě na koni, zacházení se zbraněmi – především s mečem. Šlechta, popřípadě král, měli rytíře ve své moci formou vazalství a využívali je k naplňování svých zájmů. Výcvik rytířů začínal již v útlém věku (již před sedmým rokem). Chlapci procházeli soustavným výcvikem, který měl zajistit, že v budoucnu budou snášet námahu, nepohodlí a nedostatek. K výcviku patřila i účast na lovech, které byly zkouškou připravenosti k boji. Celý výcvik byl zakončen kolem 12 – 14 let. Potom byl poslán na dvůr svého lénního pána, kde se stal panošem a zde v kolektivu dalších panošů pokračoval výcvik a pod vedením zkušeného rytíře se zdokonaloval v jízdě na koni a ovládání zbraní. Panoši se zde učili i dvorským mravům – tanec, zpěv, hra na hudební nástroj a pohyb ve společnosti dam.

Rytířský výcvik vychoval neohrožené válečníky, ale také je připravil na život mezi válkami. Vznikl tak ucelený soubor výchovy, který se nazývá „Sedm rytířských ctností“. Ctnosti byly seřazeny podle důležitosti. Prvních pět je světských a tvoří tzv. rytířský pětiboj a další dvě jsou duchovní:

- **Jízda na koni** – základní předmět výcviku, schopnost manévrovat na koni
- **Plavání** – ctnost, která byla nejvíce opomíjena, protože neměla žádnou souvislost s bojem
- **Střelba z luku** – využití při lovu
- **Šerm mečem a zápas** - příprava rytíře na boj z blízka, porazit soupeře při turnajích
- **Lov** – oblíbená rytířská zábava a testovala celkovou připravenost rytíře k boji
- **Hra v šachy** – hrála se jen ve společnosti urozených, šachy jsou jednou z nejrozšířenějších deskových her středověku
- **Veršování** – přednes textu nebo písně za doprovodu loutny

1.3.2 Volný čas a novověk

V 19. století se volný čas stává významným společensko-historickým faktem. Je to století významných osobností, které svými názory ovlivnili oblast volného času. Mezi výjimečné osobnosti patřili Pestalozzi (Švýcarsko) i G. Bosco (Itálie), kteří byli spjati s opuštěnou mládeží, a jejich hlavní metodikou byla myšlenka rodiny. Rodinu chápali jako nejpřirozenější lidskou skupinu. Volný čas mládeže naplňovali smysluplnou prací.

Kanadský spisovatel Ernest Thompson Seton, zakladatel woodcrafterského hnutí s volným časem spojuje přírodu, kdy se inspiroval původními obyvateli Ameriky indiány a jeho ideální volný čas je táboření a soulad s přírodou, zálesáctví a tzv. lesní moudrost, která se získá životem v souladu s přírodou.

19. století je také významné z hlediska vzniku institucí volného času:

- **Anglický skauting a jeho podoba Junáka u nás** – nejrozšířenější volnočasové hnutí před První světovou válkou. Skauting založil Angličan Sir Robert Baden-Powell – důstojník anglické armády za vlády královny Viktorie, sloužil v koloniích v Indii a Africe jako armádní „zvěď“ (skaut). Skauting se vyznačuje prvky – život v přírodě, orientace v terénu, signalizování, první pomoc, tělesná zdatnost.
Do Čech zavádí skauting pražský středoškolský profesor Antonín Benjamin Svojsík a má podobu hnutí Junák. Po První světové válce se Junák, vedle Sokola, stává druhou nejuznávanější organizací, která ovlivňovala volný čas.
- **Tramping a trampské hnutí** – spontánní hnutí mládeže, které vzniklo po První světové válce, a u jeho zrodu stáli chlapci, kteří zběhli z První světové války a místo k táboření nacházeli v odlehlých místech bez lidí – podél Vltavy, Berounky Sázavy. Vyjadřuje se odporem k velkým městům, láskou k přírodě.

1.3.3 Současný pohled na volný čas

Stejně jako společnost prodělala v posledních letech mnoho změn, tak změny nastaly i v koncipování volného času. Na utváření volného času jedince se nejvíce podílí rodina.

Rodina se v současné době proměňuje – prochází významnými změnami, zejména individualizací a vztahy mezi jejími příslušníky se uvolňují. Některé děti rodinu opouštějí předčasně, její tradiční model odmítají a rodiny se zakládají později. I když rodina ztrácí velkou část svého vlivu, přes to však nemění nic na faktu, že zůstává rozhodující sociální skupinou, u většiny dětí a mládeže, a prvotním prostředím volnočasového života.

Dítě vyrůstá a objevuje oblast volného času v rodině, ale pak přichází na řadu povinná školní docházka a působení školy na oblast volného času.

Nejpodstatnější změny nastaly v druhé polovině 20. století, inspirovány poznáním, že rodina ani škola nezaručí všestranný rozvoj dítěte a mladého člověka. Veřejnost si začala uvědomovat, že důležitým prostorem je volný čas. Při školách ve větších městech byly zřizovány zvláštní místnosti, které byly určeny pro hry žáků, prostory pro pobyt o přestávkách i pro zpracování domácích úkolů.

Škola se věnuje jednorázovým i dlouhodobějším aktivitám, které jsou spojeny s náplní volného času. V posledních desetiletích začaly základní i střední školy uskutečňovat příležitostné jednorázové volnočasové aktivity, které prohlubují obsah vyučovacího procesu a mají oddechovou funkci – návštěvy historických památek, kulturních i sportovních akcí. Dále jsou to činnosti v oblasti tělesné, výtvarné a hudební výchovy, zájmové kroužky, dramatické umění a někde se začíná rozvíjet zájmová činnost pro děti a rodiče.

2. Výchova a volný čas

Volným časem se rozumí čas, ve kterém jedinec na základě svých zájmů a pocitů volí určitou činnost. V dětství má jedinec široké spektrum zájmových aktivit, v žádném dalším životním období to není. Vývoj aktivit dětí a mládeže, v současné době, není příliš pozitivní. Snižuje se frekvence aktivit, prohlubuje se pasivita a nenáročnost aktivit. Mezi týdenní aktivity patří sledování televize, poslech hudby, četba časopisů, schůzky s přáteli a nicnedělání. Větší frekvenci mají návštěvy restaurací, kaváren, diskoték, kin, turistika, studium a mimoškolní vzdělání. Málo volného času mládež věnuje vzdělávání a to může mít celospolečenský a ekonomický dopad, protože moderní doba potřebuje provázanost ekonomiky, vzdělanosti a kultury.

Volný čas vše neřeší, ale pokud bude mít dítě pestrou nabídku, tak má šanci, že v něčem bude vynikat. Zmenší se tím i pravděpodobnost, že se opije, sáhne po drogách, někoho zbije.

Aktivní odpočinek by měl splňovat:

- aktivní přístup dětí a mládeže
- kompenzace jednorázové zátěže – dlouhé sedění, jednorázové zatěžování jednotlivých oblastí mozku
- zdravý způsob života

U dětí a mládeže se rozlišuje několik forem aktivit:

- fyzická aktivita – tělovýchovná a sportovní činnost
- zájmová činnost – účast ve výtvarných, přírodovědných, technických a hudebních kroužcích
- pohyb na čerstvém vzduchu – turistika
- zábava, která kompenzuje duševní napětí

Volný čas dětí a mládeže má své zvláštnosti a od volného času dospělých se liší – rozsahem, obsahem, mírou samostatnosti, závislosti a nezbytností pedagogického ovlivňování. Děti mají více volného času než dospělí, existují však i děti, které mají nedostatek volného času. Některé děti mají volného času nadbytek a neumí jej vhodně

vyplnit. Obsah volného času závisí na věkových a individuálních zvláštlostech, ale i na věku dítěte, jeho fyzické a psychické vyspělosti, na rodinném prostředí i na regionu, ve kterém dítě žije.

Děti volný čas tráví v různých prostředích:

- domov
- škola
- zařízení pro výchovu mimo vyučování
- veřejné prostranství

Souvislost mezi pojmy výchova a volný čas se dá vyjádřit trojím způsobem:

1. **Výchova pro volný čas** – podstatou je utvářet, rozvíjet schopnosti a dovednosti pro hodnotné využití volného času
2. **Výchova ve volném čase** – je součástí výchovného působení v té části lidského života, ve které může člověk svobodně rozhodovat.
3. **Výchova mimo vyučování** – vše, co souvisí s výchovou dětí v období docházky do základní a střední školy po skončení vyučování. Výchova mimo vyučování je vymežována čtyřmi znaky:
 - probíhá mimo vyučování
 - probíhá převážně ve volném čase
 - probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny
 - je institucionálně zajištěna

Metodika výchovy ve volném čase a mimo vyučování je součástí pedagogiky volného času. Ve starší literatuře se používal termín *mimotřídní výchova* (týká se výchovného působení školy v době mimo povinnou výuku – zájmová činnost, řadí se sem i školní družiny) a *mimoškolní výchova* (představuje výchovné působení jiných institucí než škol – střediska volného času, domovy mládeže, sdružení dětí a mládeže).

V novější pedagogické literatuře se objevují pojmy:

- **Výchova formální** – působení škol nebo jiných vzdělávacích zařízení a dokončení vzdělávání je potvrzeno určitým dokladem – vysvědčení, osvědčení apod..

- **Výchova informální** – učení záměrné ale i zcela nahodilé.
- **Výchova neformální** – zahrnuje cílené a strukturované aktivity člověka, které probíhají mimo vyučování ve volném čase, mohou, ale nemusí, být zakončeny udělením dokladu.

S výchovou ve volném čase také souvisí záměrné a cílevědomé utváření životního stylu. Pojem životní styl bývá vymezen různými způsoby. Životní styl je souhrn životních forem, které jedinec prosazuje:

- uspořádání sociálních a materiálních podmínek
- hodnotová orientace
- jednání člověka

Z hlediska výchovy ve volném čase se vymezují dílčí výchovné cíle:

- naučit vychovávané jedince dobře využívat materiálních podmínek pro trávení volného času
- ovlivňovat volbu jednotlivců a sociálních skupin, ve kterých jedinec tráví volný čas
- vést vychovávané k reálnému hodnocení volného času
- podporovat aktivní využívání volného času

2.1 Úloha rodiny ve výchově

Rodina se považuje za primární instituci, která se podílí na výchově dítěte a mladého člověka. Rodiče vštěpují svým potomkům základní zásady hygienické i morální. Důležitou roli při výchově má i soudržnost rodiny, její úplnost, velikost, sociální a finanční zajištění rodiny. Rodiče by měli svým dětem pomoci při hledání a výběru volnočasových aktivit a společně s nimi se na aktivitách podílet, ať již v rámci rodiny anebo zájmových útvarů, sportovních oddílů a kulturních akcích. Je důležité vybírat oblasti, které dítě budou skutečně bavit a budou v nich vynikat.

Realizace volného času je ovlivněna způsobem života rodiny, postoji a praxí s výchovou, ale také zkušenostmi z mládí. Rodiče by si měli najít volný čas a v rámci rodiny by měli trávit společně s dětmi určitou část dne různými hry, rodinnými výlety, návštěvou kina nebo různých kulturních akcí. Důležitost rodiny a rodinného prostředí je stále diskutovanou záležitostí, protože pokud by rodiny neplnily své základní funkce, nemohla by existovat ani společnost, kterou tvoří soustava rodin.

Rodina je základní a nejvýznamnější společenská instituce, do které se rodí malý človíček, který se postupně vyvíjí v sociálně silnou bytost. Pospolitost rodiny se udržuje plněním základních funkcí.

Mezi základní funkce rodiny patří:

- *biologicko-reprodukční funkce* – zabezpečení základních biopsychických potřeb muže a ženy, zachování lidského pokolení
- *sociálně ekonomická funkce* – materiální zabezpečení rodiny
- *socializační funkce* – rodina vytváří pro děti specifické a ničím nenahraditelné výchovné prostředí
- *společenská funkce* – začleňování do systému společnosti
- *emocionální a ochranná funkce* – rodina v každém období plní funkci ochrannou, zajišťuje potřebnou péči v dětství, v nemoci, v náročných životních situacích
- *kulturně výchovná funkce* – rodiče dětem vštěpují základy společenského chování

Prvořadou úlohou rodiny je příprava dětí a mladistvých na vstup do života. Dítě od svého narození v rodině přijímá nejrůznější informace, které zpracovává v souladu se svými biologickými a psychickými potřebami, vlohami, ale i se vzory, kterými jsou rodiče a starší sourozenci. V rodině dochází k rozvoji osobnosti dítěte.

Člověk je společenský tvor a v procesu začleňování do lidské společnosti má zásadní význam rodina = rodiče, jejich úkolem je připravit své dítě na zdárné fungování mezi ostatními lidmi – uvést ho do společnosti.

Psychický vývoj člověka probíhá jako vzájemné působení vrozených předpokladů, vlivů z okolí a vlastní aktivity dítěte. Říká se, že první tři roky života jsou rozhodující a zkušenosti z raných vývojových období má pro život člověka zásadní vliv. Je to tedy rodina, která určuje základní osobnostní rysy dítěte.

Zpočátku je pro dítě nejdůležitější matka, která uspokojuje potřeby svého dítěte, ale později nabývá na důležitosti otec, sourozenci a širší rodina. Vývoj dítěte je ovlivňován i dalšími činiteli např. zda je rodina úplná či neúplná, jaká je její soudržnost, socioekonomický standard atd.. Výsledkem rané zkušenosti je jeho tzv. bazální osobnost (základní), jejímiž základními charakteristikami jsou:

- jistota
- úzkost
- důvěřivost
- nedůvěřivost

Z těchtoází se potom odvíjejí další psychické vlastnosti:

- tvořivost
- závislost
- agresivita
- optimismus

Příklad: Do jaké míry vřelých citových vztahů s jinými lidmi bude schopen nedůvěřivý člověk? Jak bude rozvíjet své možnosti úzkostlivý jedinec a jak někdo zdravě sebejistý?

E. S. Schaefer rozeznává čtyři základní typy rodinné výchovy a to podle míry kontroly dítěte a míry projevované lásky směrem k němu. Míra kontroly určuje, jestliže je dítě *řízeno shora* nebo mu je ponechán prostor pro vlastní vyjádření. Míra projevované lásky určuje, zda je dítě pozitivně přijímáno anebo zda je odmítáno.

Tabulka č. 1 Způsoby výchovy a její důsledky v osobnosti dítěte

<p>ODMÍTÁNÍ DÍTĚTE (výchova bez lásky)</p>	<p>AUTONOMIE (samostatnost dítěte)</p>		<p>AKCEPTOVÁNÍ DÍTĚTE (výchova s láskou)</p>
	<p>Zanedbávající výchova</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ výchovné postupy – nezúčastněnost, lhostejnost, zanedbávání ■ výsledek u dítěte – odmítání sociálních pravidel, vzpurnost, agresivita 	<p>Demokratická výchova (ideální)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ vychované postupy – svoboda, demokratičnost, mírné zdůvodněné tresty, podpora vědomí sounáležitosti s rodinou a podíl na rozhodování ■ výsledek u dítěte – aktivita, nezávislost, tvořivost, otevřenost, asertivita, dobré fungování ve společnosti, emoční vyrovnanost, cílevědomost, zdravé sebevědomí 	
	<p>Autoritářská výchova</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ výchovné postupy – vyžadování, autoritářství, diktátorství, tvrdé tresty, přísná disciplína ■ výsledek u dítěte – neuroticismus, problémy ve společenském životě, autoagradivita (agrasivita namířena proti vlastní osobě), ostýchavost, svárliвість, neschopnost kompromisu, vnitřní netolerance 	<p>Ochranářská výchova</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ výchovné postupy – dobromyslnost, ochraňování, schovávavost, přivlastňování ■ výsledek u dítěte – <u>závislost</u>, poslušnost, podřídivost, malá tvořivost, povolnost, egocentrismus, emoční labilita, nesamostatnost, <u>malá sebejistota</u>, sociální chování typu „kam vítr, tam plášt“ 	
	<p>KONTROLA (řízení dítěte)</p>		

Zdroj: www.psyx-cz/texty/bychova-ditete-rodina.php

2. 1. 1 Nežádoucí výchovné postupy

- přílišné omezování a vysoké nároky na dítě > úskostná osobnost, potlačená agresivita
- výchovné zanedbání > slabomyslnost, dítě i při normální inteligenci jeví znaky slabomyslnosti
- výchova orientovaná na chybu, kde i přirozené nedostatky jsou dramtizovány > pasivita, špatné sebeprosazení, dítě zaujímá postoj „nic nedělat = nic nepokazit“
- rozporuplná komunikace s dítětem, zdobnělé oslovení, které je proneseno zlobným tónem > úskost, nejistota, nedůvěra k okolí i k sobě
- citové strádání dítěte, málo lásky až zavrhování dítěte > agresivní, nepřátelsky laděný jedinec, který neobstojí v mezilidských vztazích

Co nepřispívá vzniku kladného sebehodnocení – komplex nebo pocit vlastní méněcennosti (častý problém), lidem znesnadňuje bytí se sebou samým a komplikuje soužití s ostatními lidmi. Pokud si někdo nedůvěřuje, tak těžko může ocenit druhé a důvěřovat jim. V jaké míře máme rádi sami sebe, tak můžeme milovat i druhé.

Nejčastější výchovné vlivy (podle Rolfa Merkleho: Žárlivost, 1997), které mají za následek pocit méněcennosti takto **vychovaného** človíčka:

- **Podmíněná láska** – malé dítě je na rodičích závislé a potřebuje jimi být milováno. Jestliže rodiče vážou svou lásku na splnění nějakých podmínek, tak se dítě naučí, že lásku je možné vykupovat. „*Dokud to nesníš, tak za mnou nechoť.*“ „*Zlobíš, nemám tě ráda.*“ Dítě si tak vytváří pravidlo, že může být milováno jen tehdy, když něco bude nebo nebude dělat a aplikuje to k přístupu k sobě i k druhým lidem.
- **Necitlivé srovnání s ostatními** – častý výchovný prostředek „*Podívej se na Pepíčka, jak krásně píše, a ne jako ty, troubo.*“ „*Jo, to sousedův Petr je šikovnej kluk – z toho něco bude, na rozdíl od tebe.*“ Dítě si osvojí, že lidé se dělí na schopné a neschopné, chytré a hloupé, hodné a zlé a samo seba zařazuje do těch druhých skupin. Naučí se prohrávat a pocit méněcennosti je u dítěte na světě. Pocit, že někdo je „lepší“ si dítě nese až do dospělosti a stále prohrává.
- **Odsuzování celé osobnosti** – udělá-li dítě něco špatně, tak je celkově považováno za špatné. „*To se dělá, krásl třešně ze susedovy zahrady?*“ „*Jsi darebák!*“ „*Ty*

hloupý....“ „Jsi hloupý....“

Dítě si zafixuje, že udělat chybu znamená být neschopný, špatný a vypěstuje si pocit neschopnosti a méněcennosti.

- **Více kritiky než pochval** – rodiče si na svých dětech najdou vždy něco, co jim lze vytknout, ale s pochvalami šetří. Udělat něco správně se pokládá za samozřejmé a není potřeba komentáře, ale chyby se naopak zveličují. Dítě je v pozici, kdy se vše teprve učí, a proto se dopouští chyb. Pokud je necitelně kritizováno „*Debile.*“, „*Blbče.*“ „*Z tebe nikdy nic nebude.*“, tak si nevytvoří potřebnou sebedůvěru, naučí se nevíšmat si vlastních úspěchů na jedné straně, ale neodpouští si pochybení na druhé straně.
- **Potlačování oprávněné hrdosti** – z obavy, aby si dítě neosvojilo domýšlivost a aroganci, tak rodiče potlačují jeho hrdost nad vlastním dobrým výkonem „*Jen si nemysli, že už všechno znáš.*“ „*No, tak jednou se ti to povedlo, ale to nic neznamená.*“ „*Ty naděláš, ale ještě jsi nic nedokázal.*“ Dítě se naučí nedávat hrdost najevo, tvářit se skromně a eventuální pochvalu zahrát do ztracena, ale zbavuje se tím pocitu vlastní úspěšnosti a okrádá se o zvýšení sebedůvěry.
- **Podceňování schopností** – Dítě mívá potřebu předvést svému okolí, co umí, ale rodiče ho v tom často brzdí. „*Na to jsi ještě moc malý.*“ „*Raději to nech, ještě ti to spadne.*“ „*Tomu nerozumíš.*“ Dítě se dozvídá, že je nešikovné, hloupé, neschopné a nese si to sebou do dospělosti, bojí se pouštět do nových a neznámých činností, podceňuje se a jeho schopnosti zůstávají nerozvinuty.

Umění vychovávat dítě není jednoduché ani samozřejmé. Je složitější než řídit auto. Člověk k řízení auta potřebuje oprávnění, musí absolvovat přípravu a složit zkoušku. Nic z toho však není nutné pro výchovu dítěte. Instituce „řidičáku na dítě“ neexistuje, proto by se rodiče měli snažit svým dětem, budoucím dospělým a rodičům, usnadnit start do jejich života, jak nejlépe to budou umět.

2.2 Funkce výchovy ve volném čase

Výchova ve volném čase, v době mimo vyučování, má své zvláštnosti v oblasti – cílů, podmínek, pedagogických prostředků a má i své specifické funkce (výchovně vzdělávací,

zdravotní, sociální, preventivní). Každé zařízení nebo instituce plní tyto funkce v různé míře a různým způsobem.

Funkce výchovně-vzdělávací – jednotlivá zařízení, pro výchovu mimo vyučování ve volném čase, se na plnění této funkce podílejí podle legislativně vymezeného poslání. Funkce je zaměřena na cílevědomé formování osobnosti vychovávaných jedinců, dosahování cílů pomocí promyšlených pedagogických prostředků. Působí na všechny složky osobnosti (tělesnou, psychickou i sociální). Prostřednictvím zajímavých činností se děti a mládež motivuje osobnostně i společensky k využívání volného času, k získání nových vědomostí a zkušeností, k uvědomování si významu celoživotního vzdělávání. Úspěchy ve volnočasových aktivitách vytváří pocit uspokojení, příležitost k seberalizaci a kladnému sebehodnocení.

Zdravotní funkce – veškeré výchovné působení ve volném čase musí podporovat zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj.

Dobrá zdravotní stav lze dosáhnout různými způsoby:

- Usměrnění režimu dne – režim by měl odpovídat lidským biorytmům a vyhovovat individuálním zvláštnostem dítěte, střídání činností různého charakteru = práce a odpočinek, duševní a tělesná činnost.
- Poskytování příležitostí k vydatnému pohybu – nejlépe venku na zdravém vzduchu, pohybové aktivity kompenzovat nedostatkem pohybu, pohybové aktivity by se měly stát pravidlem a součástí časového režimu.
- Zdravé stravování – vytváření zdravých stravovacích návyků, popř. odstraňovat již vytvořené zlozvyky, dodržování hygieny, nespěchat u jídla (zlozvyk z rodiny), při jídle konverzovat, ale nemluvit s plnou pusou. Dalším problémem je nevhodné rozložení jídel v průběhu dne, otázka pitného režimu, nabídka nevhodných nápojů a potravin z automatů.
- Upevňování hygienických návyků – návyky nejsou mnohdy dostatečně upeněny anebo ani vytvořeny – osobní hygieny, péče o osobní věci, oděv, obuv, kultura stravování.
- Zásady bezpečnosti práce – jsou určeny příslušnými právními předpisy a pedagog je povinen se s těmito právními předpisy seznámit a dodržovat je.

Sociální funkce – péče o děti, zajištění jejich bezpečnosti, sociální funkci plní zvláště školská zařízení, která pracují v době mimo vyučování – školní družiny, tuto funkci plní i výchovná a ubytovací zařízení – domov mládeže, škola v přírodě, internát a zejména zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu a zařízení sociální péče. Sociální funkci výchovy ve volném čase lze chápat i jako příležitost k vyrovnání rozdílů mezi nestejnými materiálovými i psychologickými podmínkami dětí v rodinách.

Preventivní funkce – v programech zařízení, institucí a subjektů pro výchovu ve volném čase, mimo vyučování se stále více prosazuje důraz na prevenci negativních jevů, např. na závislosti návykových látek, agresivity, netolerance. Školská zařízení, která se podílí na výchově ve volném čase, tak pracují v oblasti nespécifické primární prevence – je velmi výhodné, problémům předcházet, je i levnější, protože náklady na převýchovu jsou velmi drahé.

2.3 Cíle, podmínky a prostředky výchovy ve volném čase

Výchovné cíle mají různou míru obecnosti a lze je formulovat podle různých hledisek – podle druhu výchovné instituce, věku vychovávaných, složek osobnosti, složek výchovy a druhu činnosti.

Výchova v době mimo vyučování má své obecné i dílčí cíle. K obecným cílům lze zařadit – naučit jedince hospodařit s volným časem, rozumně ho využívat, oceňovat volný čas jako významnou hodnotu. Z těchto obecných cílů se odvozují cíle dílčí - naučit vychovávané odpočívat a rekreovat se, rozvíjet zájmy, schopnosti, naučit je vhodně uspořádat denní režim, apod..

Výchovný proces se uskutečňuje v různých podmínkách, které lze rozdělit na vnější a vnitřní. Vnitřními podmínkami jsou věkové a individuální zvláštnosti vychovávaných a vnější podmínky zahrnují prostory, materiální vybavení, působení jednotlivců i skupin. Podmínky výchovy ve volném čase a mimo vyučování mají své zvláštnosti. Z hlediska vnitřních podmínek je důležité, že pedagogové ve volném čase mají dostatek příležitostí pro individuální

rozdílení osobnosti. Znalost věkových zvláštností dětí je pro pedagoga, který pracuje s dětmi ve volném čase, velice důležité.

Vnější podmínky pro výchovu ve volném čase jsou rovněž specifické – prostředí, ve kterém výchova probíhá, výchovné působení není vázané na stálé prostředí. Požadavky na vybavení příslušné instituce jsou rozdílné.

K dosažení cílů volí pedagog různé výchovné prostředky. V širším pojetí zahrnují všechny prostředky a jevy, které pedagog využívá k dosažení cílů. Mezi pedagogické prostředky patří činitele výchovy – působení rodiny, školy a výchovných institucí.

Obsah výchovy se může vymezen různými způsoby – složky výchovy, struktura osobnosti, výchovná činnost. Obsah výchovy ve volném čase není vymezen pedagogickými dokumenty. Výchova ve volném čase má činnostní charakter a obsah je vymezen výčtem výchovně-vzdělávacích činností – činnost odpočinková, rekreační, zájmová, veřejně prospěšná, sebeobslužná, příprava na vyučování.

Významnými prostředky výchovy jsou i prostory, ve kterých výchovná činnost probíhá, a jejich materiální vybavení. Materiální vybavení musí splňovat hygienické, pedagogicko-psychologické a estetické požadavky. Je nutné brát v úvahu, že děti v prostředí výchovných zařízení tráví značnou část svého času. Pro výchovu ve volném čase jsou nutné i ostatní prostory – sportoviště, místa k odpočinku a relaxaci, různé typy hřišť, které jsou přizpůsobené účelu a věku dětí.

Výchovnými prostředky mohou být i situace a jevy, které původně nebyly výchovným záměrem. Záleží na pedagogovi, jak tyto nahodilé a neplánované jevy využije.

2.4 Požadavky na realizaci výchovy ve volném čase

Požadavky na výchovné působení mají odlišnou míru obecnosti. Pro nejběžnější požadavky se pedagogice používá termín princip – princip demokratičnosti, humanity a spojení teorie s praxí:

- **Požadavek demokratičnosti** – uplatňuje princip, který zaručuje všem občanům v oblasti výchovy a vzdělání stejná práva.
- **Požadavek humanity** – zdůrazňuje myšlenku kultivace osobnosti v procesu celoživotního vzdělávání, který směřuje k hledání lidské identity.
- **Požadavek vědeckosti** – výchovné postupy opírá o osobní zkušenosti a vzory, ale také o výsledky vědeckého bádání v pedagogice.
- **Požadavek spojení teorie s praxí** – teoretické vědomosti získané ve vyučování i v zájmové oblasti nemají tvořit izolovaný celek.

Z charakteru výchovy ve volném čase vyplývají další specifické požadavky, podle kterých lze posoudit kvalitu výchovného působení:

- **Požadavek pedagogického ovlivňování volného času** – citlivé pedagogické vedení k rozumnému využívání volného času, pedagog ovlivňuje náplň volného času nabídkou činností, pomůcek, hraček, ale i motivací a vlastní aktivitou. (Toto právo je zakotveno v Úmluvě o právech dítěte).
- **Požadavek jednoty a specifičnosti vyučování a výchovy ve volném čase** – rozvoj osobnosti, spolupráce pedagogů.
- **Požadavek dobrovolnosti** – pro práci s dětmi velmi podstatný, dobrovolná účast na činnostech, pedagog vytváří podmínky a navazuje situaci tak, aby děti nabízený program dobrovolně přijímaly.
- **Požadavek aktivity** – vedení dětí k aktivní účasti na činnosti, podporování iniciativy, nápaditosti, samostatnosti.

Požadavek seberalizace – každý jedinec by měl uplatnit své specifické vlohy, schopnosti a být úspěšný. V mimovyučovacích aktivitách může najít uplatnění i dítě, které je méně úspěšné ve škole.

Požadavek pestrosti a přitažlivosti – týká se metod, forem práce a jejich střídání, respektování individuálních zájmů a potřeb, upřednostňuje takové činnosti, které přispívají k odstraňování únavy, regeneraci duševní i fyzické síly.

Požadavek zajímavosti a zájmovosti – zdůrazňuje význam zájmových činností - podněcování, rozvíjení a prohlubování, zájmové činnosti mají být pestré a odpovídat zájmům i věku dítěte.

Požadavek citlivosti a citovosti – určuje pedagogovi zvýšenou citlivost při vedení a motivování činnosti.

Požadavek orientace na sociální kontakt – volný čas by měl být prožíván v interakci s ostatními dětmi a přáteli, každý by měl mít ve skupině své místo.

Požadavek efektivity – při organizování výchovných činností stojí zřizovatel před otázkou, jak při zdrojích – peníze, čas, prostory, lidé – co nejvíce prospět dětem.

Požadavek kvality a evaluace – každý pedagog i zařízení se musí časem zamyslet, zda se jim daří dosahovat svých cílů, zda jsou schopni prokázat výsledky své činnosti.

2.5 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

Podle školského zákona – zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání – jsou do školských zařízení pro zájmové vzdělávání – vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání – zahrnuta střediska volného času, kam se řadí domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností, školní družiny a školní kluby. Mezi výchovná a ubytovací zařízení patří domovy mládeže, internáty a školy v přírodě (vyhláška č. 108/2005 Sb., o školských, výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních, ve znění pozdějších předpisů).

Odlišnosti práce ve školských zařízeních, výchovy mimo vyučování, od vzdělávacího procesu ve škole:

- Účast není povinností, jako školní docházka, je dobrovolná, zařízení nevydávají legislativně podložená vysvědčení.
- Program činnosti vychází ze zájmů a ne ze závazných norem, které jsou stanoveny školským vzdělávacím programem.
- Časová volnost dává možnost využít různé formy a metody práce.
- Činnost se uskutečňuje v různých prostorách, které jsou dynamičtější, snadno měnitelné a podporují tak tvořivost dětí.

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou:

- střediska volného času (dům dětí a mládeže, stanice zájmových činností)
- školní kluby
- školní družiny

2.5.1 Střediska volného času

Střediska volného času jsou právní subjekty.

Rozlišujeme:

- ***Domy dětí a mládeže*** – mají široké zájmové působení
- ***Stanice zájmových činností*** – pouze jedna zájmová činnost

Služby těchto zařízení využívají děti, žáci, studenti, pedagogové a rodiče s dětmi.

Formy činnosti těchto zařízení jsou stanoveny vyhláškou o zájmovém vzdělávání:

- ***Zájmová činnost příležitostná*** – příležitostné nebo cyklické akce, které mají výchovně-vzdělávací charakter nebo rekreační charakter. Akci řídí pedagog a je časově vymezena. Je v místě, kde středisko volného času vykonává svou činnost, je vždy stanoven začátek a konec – místní soutěže, sportovní turnaje, výlety, exkurze, divadelní představení, cykly přednášek, pořádání příměstských táborů v době prázdnin.

K jednotlivým aktivitám si střediska volného času vedou interní dokumentaci, ale není stanovena její forma.

- Pravidelná zájmová činnost – je organizována v kroužcích, souborech, klubech, oddílech, kurzech. Účastníci se přihlašují k pravidelným docházkám.
- Táborová činnost – je organizována mimo sídlo střediska volného času, zpravidla v době dlouhodobého volna, o pázdnicích. Je to činnost s dětmi, mládeží, ale i s rodiči a dětmi.

Tábor může být zaměřen:

- rekreačně
- forma odborného soustředění (završuje celoroční práci zájmového kroužku)

Podle typu se tábory dělí:

- pobytové
- putovní
- hvězdicové
- Osvětová činnost – střediska volného času také poskytují odbornou činnost jiným zařízením, které se zabývají volným časem dětí a mládeže – semináře, školení, přednášky, vzorové akce, kurzy, zpracování projektů, poskytují informace k prevenci sociálně patologických jevů.
- Individuální práce s účastníky vedoucí k rozvoji nadání – vytváří specifické zájmové útvary pro talentované děti, individuální práce s dětmi mimo zájmové útvary – konzultace, práce v odborných pracovnách,
- Nabídka otevřených spontánních aktivit – nabídka činností, které jsou nepřímo ovlivňovány pedagogy, probíhá neorganizovaně podle zájmu – otevřená hřiště, sportoviště, čítárny, internetové pracovny. Tato činnost nemá pevně stanovený začátek ani konec, jsou omezeny pouze dobou provozu daného zařízení. Pedagog pouze zajišťuje bezpečnost tam, kde je to nutné, někdy jako rádce, konzultan, nebo činnost motivuje.
- Organizace soutěží a přehlídek vyhlašovaných nebo spoluvyhlašovaných MŠMT ČR – střediska volného času z pověření svého zřizovatele organizují postupová kola soutěží a přehlídek.

2.5.2 Školní družiny

Základní činností školních družin je hra. Školní družiny existují při základních školách a jsou pro žáky mladšího školního věku. Mohou být zřizovány i jako samostatná zařízení a pak většinou slouží žákům více základních škol. Dělí se na oddělení a v každém oddělení může být maximálně 30 žáků (počet žáků na jednoho pedagoga stanoví ředitel, ale nikdy to nesmí být více než 30 žáků). Při specifických zaměstnáních (koupání, výlety) je pedagogický dozor posílen. Zohledňují se i žáci integrovaní se specifickými vzdělávacími potřebami. Do školních družin jsou žáci přihlášení k pravidelné docházce. Specifickou formu mají školní družiny při speciálních školách, liší se počtem žáků a zaměřením (vyhláška č.73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami).

Školní družina je v provozu ve dnech školního vyučování a o prázdninách může ředitel přerušit její činnost, pokud to projedná se zřizovatelem. Jestliže je v obci více školních družin, tak po dohodě se zřizovatelem může o prázdninách být v provozu pouze jedno zařízení.

Činnost školní družiny je pravidelná, každodenní pedagogická činnost. Příležitostné aktivity (nad rámec zařízení) jsou určeny pro rodiče nebo širší veřejnost (slavnosti, karnevaly, sportovní dny, besídky). Spontánní aktivity – neorganizované hry před zahájením vyučování nebo při tzv. koncové družině – pobyt venku, volná činnost žáků.

Školní družina žákům poskytuje odpočinkovou činnost a přípravu na vyučování.

Odpočinková činnost – odstraňuje únavu, odpočívat mohou na podložce, na koberci, mohou hrát klidové hry, věnovat se klidné zájmové činnosti. Do denního režimu jsou zařazeny vždy až po obědě a podle potřeby i během dne. Odpočinková činnost slouží k regeneraci sil, kde převažuje aktivní odpočinek s prvky organizované zájmové činnosti – při pobytu na hřišti nejprve organizovaná činnost, soutěž s pravidly a potom teprve spontánní aktivity, kdy pedagog určí prostor, čas a signám pro ukončení a přitom sleduje činnost všech dětí.

Příprava na vyučování – školní družina žákům přípravu na vyučování umožňuje – alternativní činnost, a zahrnuje aktivity, které souvisí se školními povinnostmi:

- vypracování písemných úkolů

- procvičování učiva pomocí didaktických her
- upevňování školních poznatků v praxi – vycházky, exkurze
- získání doplňujících poznatků v praxi – vycházky, poslechová činnost, četba, práce s počítačem

Vypracovávání písemných prací ve školní družině musí být projednáno se zákonným zástupce žáka, s vedením školy, s třídním učitelem. Psaní písemných prací by mělo probíhat po odeznění únavy z vyučování (asi po 15. hodině), až po pobytu venku. Pro vypracovávání domácích úkolů musí být i odpovídající prostředí – čistota, správné osvětlení, stůl odpovídající jejich výšce, klidné prostředí (nerušení svými spolužáky). Vychovatel se ujistí, že žák pochopil domácí úkol, ale do samotného vypracování nezasahuje, ale na požádání s dílčími úkoly může pomoci a po skončení zkontroluje, jestli je úkol napsán správně. Pokud jsou v úkolu chyby, tak je neopravuje, ale vyzve žáka, aby je opravil sám.

Školní družina může organizovat i zájmovou činnost a příležitostné akce, kterých se mohou účastnit i žáci, kteří nejsou do školní družiny přihlášení. Tato činnost je poskytována vždy za úplaty a výši stanoví ředitel.

2.5.3 Školní klub

Školní kluby jsou pro žáky druhého stupně a pro žáky víceletých gymnázií, ale jen těm ročníkům, které odpovídají devátému ročníku základní školy. Mezi základní činnosti školních klubů patří zájmové aktivity, které jsou organizované formou různých kroužků a příležitostných akcí. Žáci se do školních klubů mohou přihlásit k pravidelné docházce, anebo jen do některých kroužků. Školní kluby jsou otevřeny každý vyučovací den. Obce, které nemají středisko volného času dětí a mládeže, tak školní klub může přebírat jeho činnost.

2.6 Školská výchovná a ubytovací zařízení

Zajišťují vzdělávání, sportovní a zájmovou činnost v době mimo vyučování, stravování a ubytování.

Patří sem:

- domov mládeže
- internát
- školy v přírodě

Domov mládeže – zabezpečuje žákům středních škol a studentům vyšších odborných škol ubytování, stravování a vede je k využívání volného času. Slouží žákům jedné střední školy anebo jsou samostatné a jsou pro žáky více středních škol. S žáky pracují vychovatelé, žáci jsou rozděleni do výchovných skupin (20-30 žáků ve skupině).

V domovech mládeže žáci vykonávají přípravu na vyučování – v denním režimu *doba studijního klidu* a nemá být rušena žádnou jinou činností. Úloha vychovatele při přípravě na vyučování má několik rovin:

- zajišťuje dozor při studijním klidu
- přezkoušení látky (podle učebnice, sešitu)
- pomoc při přípravě na vyučování – role konzultanta
- role organizátora – lepší žáci pomohou slabším nebo žákům z nižších ročníků

Internáty – jsou určeny pro děti a žáky se zdravotním postižením

2.7 Školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu

Ústavní výchova je nařizována soudem, když rodiny neplní své funkce a když je ohrožen vývoj dítěte.

Ochranná výchova je ukládána soudem pro závažné poruchy chování.

Předběžné opatření působí okamžitě, jestliže je dítě vážně ohroženo, pokud se ocitne bez náležité péče.

Diagnostický ústav – jsou zde děti, které z vážných důvodů nemohou vyrůstat v rodině. Pobyť zde trvá zpravidla osm týdnů (plní úkoly diagnostické, výchovné, vzdělávací, sociální i zdravotní) a na základě stanovení diagnózy je dítě umístěno v rodině nebo v příslušném zařízení.

Dětské domovy – jsou zde děti bez závažných poruch chování, ale rodiče se o ně nedokáží postarat. Jsou zde děti od 3 do 18 let.

Dětské domovy se školou – zajišťují péči o děti, které mají závažné poruchy chování, duševní poruchy a mentální retardaci (děti povinné základní školní docházkou).

Výchovné ústavy – jsou zde děti starší 15 let, které mají závažné poruchy chování. Zajišťují výchovně-léčebnou péči za pomoci speciálně pedagogických a psychologických metod.

V zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu je těžiště práce pedagogů v době mimo vyučování, a proto je tomu podřízena i struktura činností – prostor pro odpočinek, rekreaci, zábavu a rozvoj zájmů. Pedagogové rovněž věnují pozornost přípravě na vyučování a spolupracují se školami. Mezi důležité oblasti patří oblast sebeobslužných návyků ve vztahu k osobní hygieně, péče o osobní věci a osvojování dovedností, které jsou nezbytné pro život.

2.8 Nestátní neziskové organizace

Organizace působí na území celé republiky – Junák, Duha, Česká tábornická unie, Sokol, sdružení hasičů, rybářů apod.. Řada sdružení je postavena podle zákona o sdružování občanů. Sdružení zakládají občané i právnické osoby a musí se registrovat na Ministerstvu vnitra České republiky.

Dalším typem organizací jsou obecně prospěšné společnosti a školské právnické osoby (salesiánská střediska mládeže – jsou to školská zařízení provozována Salesiány Dona Boska, nebo dcerami Panny Marie Pomocnice, zaměřují se na volnočasové aktivity ohrožené mládeže. V České republice je v současnosti 12 středisek volného času provozovaných členy salesiánské rodiny – Salesiánské středisko mládeže Brno-Žabovřesky).

Nestátní neziskové organizace pracují s dětmi a mládeží, obohacují výchovně vzdělávací činnost škol a rodin. Dětem a mládeži umožňují přirozeným způsobem rozvíjet jejich schopnosti, dovednosti, talent a připravit je na život.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky na podporu nestátních

neziskových organizací vypisuje dotované programy, jejichž cílem je:

- podpora a rozvoj nestátního neziskového sektoru v oblasti práce s dětmi a mládeží
- podpora vytváření nabídky volnočasových aktivit – pro organizované i neorganizované děti a mládež
- podpora mimoškolních zájmových aktivit
- rozvoj mezinárodní spolupráce mládeže
- zvýšení odbornosti dobrovolných pracovníků

Ministerstvo vnitra České republiky vypisuje programy na podporu činnosti s dětmi a mládeží, které jsou zaměřeny na prevenci sociálně patologických jevů.

2.9 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Mají sociální poslání a jsou pro neorganizované děti a mládež, které se nachází v obtížné životní situaci, jsou ohroženi sociálně patologickými jevy – kriminalita, užívání návykových látek, násilí, diskriminace, záškoláctví, nezaměstnanost, mají vyhraněný životní styl, který neakceptuje většina společnosti – ideologické skupiny, gangy.

Každé nízkoprahové zařízení pro děti a mládež vytváří program a činnost podle svých podmínek, služba jednotlivých zařízení je poskytována na základě „nízkoprahovosti“ – maximální přístupnost, odstraňování sociálních a psychických bariér. Účast je bezplatná a klient se nemusí registrovat ani přihlašovat, může zůstat v anonymitě.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež nabízí čtyři formy služeb:

- **Volný vstup a pohyb v zařízení** – podle potřeby klienta, využití prostor oproti ulici, klient může přijít a trávit zde volný čas, vykonávat osobní činnosti např. domácí úkoly, přípravu do školy, ale může zde pobývat, aniž by využíval nabízené aktivity.
- **Volnočasové aktivity** – asistuje při volnočasových aktivitách – k dispozici mají technické vybavení (společenské hry, výtvarné potřeby, knihovnu, podmínky pro realizaci vlastních aktivit, podněcují ke svépomocným aktivitám. Jsou nabízeny i

výjezdové akce – zážitkové akce.

- **Sociální služby** – pomoc při řešení běžných problémů, zprostředkovat pomoc a přístup k veřejně dostupným informacím.
- **Aktivity a činnosti zaměřené na prevenci** – zaměření na snížení rizik sociálně patologických jevů – šikana, agresivita, žívání drog, apod..

2.10 Živnostenské podnikání k dětem a mládeži

Početnými subjekty jsou organizátoři dětských volnočasových aktivit na komerčním základě.

Jsou to živnosti, které se mohou zaměřovat:

- na získávání dovedností – hudební, výtvarné kurzy
- sociální služby – hlídání dětí, které je spojené se zájmovými aktivitami (malování, zpěv, hry na hudební nástroj
- provozování táborů a dalších činností (podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání a podle nařízení vlády č. 469/2000 Sb., kterým se stanoví obsahová náplň živností ve znění nařízení vlády č. 491/2004 Sb., nejsou vázanou živností a není pro ně vyžadována odborná způsobilost)
- herny
- diskotéky
- internetové kavárny

3. Nežádoucí trávení volného času

Děti tráví stále více času ve formálních skupinách v kolektivních zařízeních – škola, zájmové organizace – i v neformálních skupinách v místě bydliště. Tyto skupiny mají mnohem větší vliv než rodina nebo učitelé. S tím také souvisí kriminalita mládeže, která je skoro vždy páčána v partách – v neformálních vrstevnických skupinách. Neformální skupiny nejčastěji tvoří spolužáci ze škol, učilišť, svěřenci stejných docházkových a pohybových zařízení pro rizikovou mládež.

Pro rizikovou mládež s dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina mnohem důležitější než pro mladé lidi, kteří vyrůstají v rodinách. Každá vrstevnická skupina představuje pro dítě stres: *obstát v očích vrstevníků, kdo je „v pořádku“, kdo sdílí jejich hodnoty*. Nároky na konformitu jsou ve vrstevnických skupinách mládeže vysoké – způsob vyjadřování, úprava zevnějšku, preferování hudby, postoj ke škole, k rodičům, chování k opačnému pohlaví, postoj k penězům, sexualitě, ke kouření, k drogám, k alkoholu atd..

Delikventní party vznikají ze skupin mladých lidí, kteří se dobře znají – škola, sídliště, vymknou se mechanismu sociální kontroly, vytvoří si vlastní hodnotové preference, chovají se autonomně, ale některé (je jich méně) se vymknou kontrole jen v době volného času.

Některé party jsou ke kriminální činnosti přivedeny tím, že většinu času tráví v hernách a na diskotékách a brzy jim začnou chybět finanční prostředky, a tak si je začnou opatřovat drobnými krádežemi, které nakonec končí velkými plánovanými akcemi a spoluprací s překupníky.

Podle míry organizace bývají rozlišovány různé typy delikventně jednající mládeže:

- *Stabilní a integrované skupiny* – vznikají v prostředí, kde jsou delikventní normy akceptovány dospělými, kteří do jisté míry mládež učí – gangy romských kapsářů.
- *Neintegrované a nestabilní skupiny* – jsou většinou vysoce násilnické, vznikají

v prostředí, kde chce mládež ukázat svou sílu a nebojácnost, spory uvnitř skupin se řeší násilím, nosí zraně a neagresivními jedinci pohrdají – velkoměstská sídliště.

- *Skupiny pokoutní* – jsou zde mladí lidé, kteří neuspěli podle měřítek spořádané společnosti, ale ani podle měřítek delikventních skupin – holdují alkoholu, drogám, sexuální promiskuitě a prostředky získávají žebráním, drobnými krádežemi, půjčkami a prodejem drog.

Důvody, proč se mládež uchyluje k trestné činnosti, jsou různé. Může se jednat o zhrzenou lásku, pocit majetkové nerovnosti, brát spravedlnost do vlastních rukou, nedůvěra v právo. Důvodem páčání trestné činnosti může být i přebytek volného času nebo touha po dobrodružství. Někteří autoři (Čírtková Ludmila a Červinka František) spatřují příčiny delikventního chování mládeže v nedokonalé fungující rodině, ve špatné výchově mladého delikventa, v nedostatečném působení školy, v neúplném vzdělání a špatným vlivem okolí. Na druhé straně (Helena Válková a Josef Kuchta) kladou důraz na specifické psychické a sociální procesy, které jsou spojené s dospíváním a jsou možnými příčinami kriminality mládeže. Období dospívání je chápáno jako období vzdoru, nespokojenosti a odmítání rodičovských autorit. Příčinou delikvence, v tomto období, může být i negativní vliv vrstevníků a způsob trávení volného času. Dalšími faktory, které ovlivňují kriminalitu mládeže, jsou podle autorů osobnostní dispozice jedince, poruchy socializace v důsledku negativního působení blízkého sociálního prostředí (především rodiny a školy), demografické faktory a sociálně patologické jevy jako je alkoholismus nebo drogová závislost.

Mezi hlavní příčiny delikvence mládeže, podle mého názoru, patří:

- **Rodina** – její nedostatečná funkce, špatná výchova dítěte, protože rodina má zásadní vliv na formování osobnosti dítěte, na mravní vývoj, vztah ke společnosti. Nefunkčnost rodiny může zapříčinit delikventní chování dítěte a mladistvého. Příčinami kriminality mládeže v nefunkční rodině mohou být – rozvrácená rodina, závistlost rodičů na alkoholu a drogách, kriminalita členů rodiny, přehnaně tvrdá nebo naopak shovívavá výchova, lhostejnost rodičů k chování dítěte a preferování profesní činnosti nad výchovou dítěte.
- **Vliv vrstevníků** – příslušnost k různým skupinám

- **Nedostatečný dohled školy** - nástupem dítěte do školy přechází částečně jeho výchovna od rodičů na vzdělávací zařízení. Škola by měla působit nejen v oblasti vzdělávání, ale i v oblasti výchovy a pěstování základních sociálních návyků u žáků. Důležitá je i spolupráce školy a rodiny. Musí fungovat vzájemná komunikace. Domnívám se, že důsledný dohled školy nad dodržování povinné školní docházky žáků by měl za následek snížení kriminality, protože ze statistik vyplývá, že mnoho pachatelů nemá dokončeno základní vzdělání.

3.1 Drogová kriminalita

Užívání drog a kriminalita se prolínají. Kolik drogově závislých lidí se dopouští kriminality, závisí na tom, kde je hranice mezi legálními a ilegálními drogami. Faktická nebezpečnost drog (nealkoholických drog) je v naší republice zatím menší než nebezpečnost piva, ale noviny drogám v posledních letech věnují velký prostor oproti alkoholové závislosti. Lidí závislých na nealkoholových drogách jsou podle kvalifikovaných odhadů maximálně tisíce. Lidí závislých na alkoholu, konkrétně na pivu, je až o dva řády více. Rovněž počet trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu je nesrovnatelně více než množství trestných činů, které byly spáchány pod vlivem nealkoholových drog.

Kriminalizace uživatelů drog problémy postižených lidí ani společnosti neřeší, uživatel potřebuje především léčení. Trestní postihování závislých lidí za to, že užívají drogu, aniž se dopustili trestné činnosti, je neracionální, neefektivní a nehumánní.

Pachatelé drogové kriminality se rozdělují do tří kritérií:

1. Způsob páčání trestné činnosti z hlediska počtu osob:
 - a) trestnou činností se zabývá jen jeden pachatel, který není členem organizované skupiny
 - b) trestná činnost je páčána skupinou pachatelů, kteří tvoří organizovanou skupinu
 - c) trestná činnost je páčána ve prospěch zločinného spolčení
2. Způsob páčání trestné činnosti (pachatele lze rozdělit do několika skupin):
 - a) výrobce – sám drogu vyrábí

- b) pašerák – ilegálně převezve drogu do České republiky ze zahraničí
 - c) dealer – může prodat několik dávek, jednu dávku, ale i několik kilogramů drog
 - d) zprostředkovatel – nezúčastní se vztahu mezi výrobcem drog a kupujícím, ale oba zná a zprostředkuje jejich setkání
 - e) držitel – přechovává omamné látky a psychotropní látky bez příslušného povolení
 - f) držitel nástrojů, zařízení, nebo jednotlivých substancí, které jsou potřebné k výrobě drog
3. Prostorový rozměr – území, na kterém dochází k páčání trestné činnosti konkrétním pachatelem:
- a) pachatel lokálního významu
 - b) pachatel, který páčá trestnou činnost na území celého státu
 - c) pachatel, který se trestné činnosti dopouští v mezinárodním měřítku

Drogová kriminalita přináší další závažné patologické jevy. Cena za jednu dávku drog je vysoká a to nutí závislé osoby k obstarání peněz jakoukoliv cestou a uchýlí se i k páčání trestné činnosti, majetkového charakteru, ale i násilného charakteru. V takových případech pak vzrůstají výdaje na odstraňování škod – plnění pojistné události za odcizený majetek.

Velkým problémem je pronikání drogové závislosti mezi mládež a s tímto problémem pak souvisí nezájem mladých lidí o klasické kulturní hodnoty a vzdělání – vzrůstá počet mladých lidí, kteří nepracují, protože je živí rodiče, anebo pobírají sociální dávky, které jim na obstarání drog stačí.

3.2 Drogy a jejich zneužívání

Co je to vlastně droga? Existuje mnoho definicí, ale nejstručněji lze drogu chápat jako látku, ať přírodní nebo syntetickou, která splňuje dva základní požadavky:

1. má psychotropní účinky – ovlivňuje nějakým způsobem prožívání okolní reality, mění vnitřní naladění, působí na psychiku
2. může vyvolat závislost

Látky, které ovlivňují psychiku a jsou schopné vyvolat závislost, jsou všude kolem nás. Vstoupíme-li do běžného obchodu a potravinami, tak zjistíme, že drogy tvoří podstatnou část nabídky – jsou to drogy v naší společnosti tolerované, drogy „legální“. Jde především o alkohol v celé své šíři – od piva před vínem až k destilátům, ale drogovou definici splňuje i káva a zdánlivě nevinný čaj, a o drogových účincích tabákových výrobků není třeba ani pochybovat. S vývojem civilizace se objevují stále nové – hovoří se o návykovém sledování televize a stále častěji i o tzv. gamblingu neboli návykových hrách na výherních automatech. Úplná a naprostá abstinence od jakékoli psychotropní látky, tj. zásadní a trvalé odmítání čaje, kávy, tabákových výrobků či alkoholu v jakékoliv podobě a při jakékoli příležitosti, je v naší společnosti výjimkou. Konzumace legálních drog je běžná a nikdo se nad tím nepozastavuje. Tolerance společnosti je v této oblasti vysoká a drogy tohoto typu jsou nejen povoleny zákonem, ale jsou nabízeny ke konzumaci na každém kroku.

Negativní efekt drog nelze popřít, ale zároveň nelze vynechat i jejich často pozitivní účinky, kterých lidstvo využívalo a využívá. Pokud se podíváme na drogy obecně, bez ohledu na jejich legalitu nebo ilegalitu, tak je můžeme charakterizovat známým „*dobrý sluha, ale špatný pán*“. Každá droga má svá rizika, ale i svoje přednosti a oboje je nutno znát. Mělo by se otevřeně informovat o tom, jaký je poměr rizik a výhod u té které drogy, a na základě této vědomosti k drogám přistupovat. Je samozřejmě lepší se drogám zcela vyhnout a žít tzv. bezdrogovým životem, ale když se podíváme kolem sebe. Kdo takhle skutečně žije? Realita je jiná a tou je podle mého názoru se třeba řídit, abychom se naučili vyhýbat největším rizikům a zvládnout obtížné situace.

Mezi důležité pojmy, které k problematice drogových závislostí patří:

- užívání - konzumace, úzus
- zneužívání – abúzus
- závislost

Různé drogy jsou spojeny s různou mírou rizika. Jedním z hlavních rizik je možná ***ztráta kontroly nad původně občasnou konzumací a postupný vznik závislosti***. Toto riziko tu je a je přítomno u každé drogy i u těch nejvíce tolerovaných a zdánlivě zcela neškodných.

Právě míra rizika vzniku závislosti slouží jako hlavní kritérium pro dělení drog na tzv. **měkké a tvrdé, či lehké a těžké**. Příkladem tzv. **lehkých drog** je třeba káva, tabákové výrobky všeho druhu, produkty konopí (marihuana, hašiš) a v naší společnosti droga číslo jedna – alkohol. Podle negativního účinku užívání alkoholu na tělesné i duševní zdraví lze alkohol charakterizovat jako drogu, která stojí na rozhraní „lehkosti“ a „tvrdomi“. Konzumace drog z této první skupiny je většinou možná, aniž je riziko závislosti neúnosně vysoké. Jako příklad uvedu opět alkohol. Konzumace alkoholu je v naší společnosti běžným a tolerovaným jevem. Vztah většiny populace k alkoholu je **konzumní** – užívání v přiměřeném množství a při vhodných příležitostech. Naprostá abstinence není běžná, ale kontrolu nad pitím alkoholu ztrácí a do závislosti propadá 3-4% populace. Alkohol – regulární droga – je doporučován některými lékaři v přiměřených dávkách jako vhodná prevence kardiovaskulárních onemocnění. Na druhé straně nemůžeme zapomenout, že jeho nadužívání (abúzus) může být pro organismus vysoce rizikové – účinky na jaterní tkáň, žaludeční sliznici – to jsou již příznaky drogové „tvrdomi“.

U **tvrdých drog** je vznik závislosti velmi vysoká. Co to je „**drogová závislost**“? Existuje mnoho definic. Definice se časem měnily, ale základem zůstalo několik bodů:

- nevladatelná, neodolatelná touha po opakovaném braní drogy
- tendence ke zvyšování dávek
- existence psychické či fyzické závislosti na určité droze vyjádřená přítomností tzv. abstinčního syndromu psychického nebo fyzického typu
- negativní důsledky pro jedince a společnost

Tzv. **abstinční syndrom** ve slangu „absták“ může být přítomen v oblasti fyzické nebo psychické. Jde o projev drogové závislosti a intenzita, s jakou je přítomen, je velmi různá. O co vlastně jde? Jednou ze základních vlastností drog je jejich schopnost proniknout do organismu a ovlivnit jeho funkce a postupně se stát součástí jeho látkové přeměny. Organismus si na novou látku zvyká a to vede ke dvěma důležitým projevům:

1. U většiny drog dochází k tzv. vzestupu tolerance, k tomu, že organismus reaguje za určitou dobu na původně dostatečné drogy nedostatečně, droga jakoby „méně funguje“

a to vede k nutnosti dávky drogy zvyšovat k potřebnému dosažení očekávaného efektu – je to charakteristické pro opiátové závislosti.

2. Dochází k překvapivému jevu – nedostatek drogy je prožíván jako nepříjemný stav, jde o syndrom abstinence drogy, syndrom „odnětí“. Tento stav vzniká poznenáhlu, plíživě. Člověk většinou bere drogu proto, aby dosáhl čehosi příjemného – odstranění úzkostí, potlačení únavy, vylepšení nálady, zvýšení sebevědomí. Podstatné je, že člověk se dostává z jakéhosi stavu „nula“ do stavu „plusového“. Po odeznění drogové účinnosti se vrací zpět k výchozí úrovni a tento jev je kamenem úrazu – jen experimentující po určité době shledá, že je mu hůře než dříve a s drogou mu není dobře tak jak dříve, bezdrogový stav je vnímán jako obtížný a nepříjemný, droga se stala nutností – objevil se syndrom abstinence.

3.3 Majetková kriminalita

Mnoho odborných statí o kriminalitě se nachází v kriminálních statistikách, které však zachycují jen určité aspekty kriminality. V úvahu musíme brát zdroj dat – policie, soudnictví, oběti trestné činnosti, pachatelé trestné činnosti i vzorek populace. Stejných kategorií k popisování trestné činnosti nepoužívají ani orgány činné v trestním řízení v jedné zemi – policie, soudy, státní zastupitelstvo, vězenství.

Rozlišujeme dva systémy trestní statistiky vytvářené orgány činnými v trestném řízení.

Policejní statistika uvádí trestné činy členěné do několika kategorií:

- násilná
- majetková
- hospodářská
- mravnostní kriminalita

Zvlášť se pak sleduje:

- kriminalita mládeže
- podíl recidivistů
- počet trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu

Tyto údaje jsou však poskytovány omezenému okruhu uživatelů.

Soudní statistika – základní jednotkou je pachatel trestné činnosti a podle stádií soudního řízení jsou to osoby obžalované, souzené a odsouzené.

Při posuzování kriminality musíme brát v úvahu tzv. **latentní kriminalitu** – skutky proti zákonu, které nikdo nikdy neohlásil, jsou mnohem čtenější než **kriminalita oznámená** orgánům činným v trestním řízení a z nich jen určitá část kriminality – tzv. **objasněná kriminalita** – je objasněná do té míry, aby se dal s jistotou určit pachatel trestného činu a jeho věk.

U majetkové trestné činnosti, zejména krádeží, je zaznamenán nárůst. Narůstá počet pachatelů mladších patnácti let, kteří se dopouštějí drobných krádeží. Krádeže jsou páčány příležitostně, impulsivně, s cílem opatřit si peníze na cigarety, alkohol, drogy apod. U této skupiny se objevuje v páčání krádeží – žádné odborné znalosti, žádná podrobná příprava. Často je tento druh činnosti doprovázen neúměrným ničením a vandalismem na místě činu. Škody, které jsou způsobené rozbíjením a ničením, jsou často větší než odcizená věc. S narůstajícím věkem pachatelů se kvalitativně mění i krádeže – krádeže vloupáním, krádeže vozidel, audiovizuální techniky a starožitností. Jiná majetková trestná činnost je u mládeže spíše ojedinělá.

Počet stíhaných dětí (do patnácti let) stoupá. Policejní statistiky uvádějí nejčastější typy současného **dětského kriminálního chování** (v pořadí od nejčastějších k méně častým):

- vloupání do objektů
- ostatní majetková trestná činnost
- krádeže věcí z aut
- vloupání do chat
- vloupání do bytů
- krádeže jízdních kol

U **mladistvých** je pořadí četnosti trestných činů následující:

- krádeže věcí z aut
- vloupání do objektů
- krádeže aut

- krádeže jiné
- krádeže jízdních kol
- krádeže v bytech
- vloupání do bytů
- vloupání do obchodů
- úmyslné ublížení na zdraví
- loupeže

Z údajů vyplývá, že u dětí i mládeže převažuje majetková trestná činnost nad násilnou kriminalitou.

3.4 Násilná trestná činnost

Násilná trestná činnost zahrnuje:

- vraždu
- loupežné přepadení
- nebezpečné vyhrožování
- braní rukojmí
- ublížení na zdraví
- vydírání
- týrání
- únos
- další druhy násilného jednání

Společensky nejzávažnější formou trestné činnosti mládeže je násilná trestná činnost. Je to činnost, která se vyznačuje fyzickým poškozením nebo usmrcením konkrétní osoby. Má určitou specifikou, kterou se liší od násilné kriminality dospělých. Pro mládež je typické skupinové páchaní trestné činnosti. Pachatel je podporován ostatními členy skupiny a tím je sebejistější a agresivnější (než je jedinec). Typickým znakem je i vysoký stupeň brutality. Mládež často používá zbraně, kterými si kompenzuje nedostatek fyzické síly.

Mezi základní příčiny násilného chování mládeže patří *dědičnost, úraz, poškození mozku nebo onemocnění mozku, kombinace dědičnosti a učení*. Násilí mládeže mohou ovlivňovat i další faktory jako jsou ekonomické rozdíly ve společnosti, drogová závislost, vliv médií, rodina – dítě se násilí naučí od svého nejbližšího okolí a vnímají jej jako přirozenou součást života.

- **Dědičnost** – genetická zakotvenost lidského chování je současnými společenskými vědami stále nedocenená. Všechny osobnostní vlastnosti i většina lidských postojů, i zájmů je dědičná. Genetická dispozice může být odpovědná např. za sníženou sebekontrolu nebo za hyperaktivitu, ale tyto vlohy nevedou ke snížení delikventní party, která vyloupí obchod, ale pouze zvyšují pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez kterých by k delikventnímu jednání nedošlo. Genetická vlohová snižuje nebo zvyšuje práh pro působení vlivů prostředí.
- **Syndrom hyperaktivity** – trvalý neklid a kolísání pozornosti jsou nejnápadnější znaky dětské poruchy. Syndrom hyperaktivity postihuje 10-15% dětí, častěji chlapce než dívky. Děti postižené hyperaktivitou mají mnohem více úrazů. Bývají často nemocné, trpí funkčními poruchami čtení a psaní, mají poruchy chování, v kolektivu jsou méně oblíbené. Potíže hyperaktivních dětí nemizí v období dospívání, ale mají potíže v adaptaci na společenské prostředí než ostatní děti. V každém vzorku delikventně se chovající mládeže se najde několikrát více hyperaktivních jedinců než v kontrolní skupině. Nové studie udávají 16-30% hyperaktivních jedinců v sestavách mladistvých, kteří porušují zákon.
- **Vrozené osobní dispozice** – psychopatie je trvalá, vrozená osobnostní dispozice, která staví člověka mimo normu, u mladistvých je obtížné odlišit povahové změny vyvolané dospíváním od stálých povahových rysů. Hlavním kritériem je stálá, a od dětství se projevující, nerovnováha ve skladbě osobnostních vlastností – některé jsou nápadně vyvinuté a některé ne.
- **Rodina** – ve všech šetřeních se ukazuje, že živnou půdou kriminálního chování mládeže je nejnižší vrstva společnosti, vrstvy lidí bez kvalifikace, vrstvy, kde je nejnižší chudoba a nejvyšší nezaměstnanost. I v dobře situovaných rodinách klesá vliv

rodiny na chování dospívajících dětí, vyskytují se případy vysloveného nezájmu a nepřátelství rodičů vůči dítěti. Specifikem těchto rodin je, že nepříznivé postoje vůči dítěti jsou lépe maskovány a hůře ovlivnitelné ze strany okolí.

V celkové statistice trestných činů spáchaných mládeží nezaujímá násilná trestná činnost dominantní postavení, přesto tvoří významnou část celkové kriminality.

4. Prevence kriminality

Slovo prevence je synonymem ke slovu předcházení. Prevence bývá spojována se vznikem negativního jevu – agresivitou, drogovými a nedrogovými závislostmi, kriminalitou, prostitucí. Pojem prevence je chápán jako předcházení škodlivým vlivům a jejich eliminaci. Slovo prevence pochází z latinského slova *praeventus* = zákrok předem. Nejčastěji se pojmu prevence používá ve vztahu k poruchám zdraví jedinců. Prevence kriminality zahrnuje soubor nerepresivních opatření – veškeré aktivity, které směřují k předcházení páchaní kriminality a snižování obav z ní. Je to činnost spočívající v plnění úkolů společnosti a státu při ochraně občanů před kriminalitou – stále častěji se používá termín *kontrola kriminality*. Kontrolu kriminality lze chápat jako široce pojaté úsilí o omezování trestné činnosti. Toto úsilí nelze oddělit od snahy redukovat rozličné sociálně patologické jevy nekriminální povahy – alkoholismus, nealkoholová toxikomanie, prostituce.

Kontrola kriminality se uskutečňuje prostřednictvím *represivních* a *preventivních* strategií. Obě strategie se vzájemně doplňují – účinná prevence zmenšuje potřebu represe a represe zpětně pozitivně posiluje prevenci.

Prevenci kriminality, podle různých úhlů pohledu, dělíme na *přímou*, která je zaměřena proti kriminalitě a *nepřímou*, která se zaměřuje na zlepšení životních podmínek. Dnes je velmi rozšířené rozdělení prevence kriminality z obsahového hlediska na *sociální prevenci*, která se zaměřuje na sociální faktory kriminality, na *situační prevenci*, zaměřuje se na zmenšování počtu příležitosti k páchaní trestných činů, a na *prevenci viktimmnosti*, která se zaměřuje na potenciální oběti trestných činů. *Prevence individuální* je méně obvyklá a orientuje se na jedince a na skupiny osob v interakci na sociální prostředí.

Podle okruhu adresátů lze prevenci kriminality rozdělit na *primární* (adresátem je předem neurčený okruh osob), *sekundární* (orientuje se na rizikové skupiny potenciálních pachatelů nebo obětí) a *terciální* (zaměřena na pachatele a oběti v zájmu prevence recidivy).

Tabulka č. 2 Klasifikace prevence kriminality a jejích komponent

Strategie prevence	Přímé	Přímé	
	Nepřímé	Nepřímé	
Obsahové členění prevence	Sociální	Sociální	Sociální
	Situační	Situační	Situační
	Viktimmnosti	Individuální	Opírající se o společenství
Dimenze prevence (podle okruhu adresátů prevence)	Primární		
	Sekundární		
	Terciální		
Druhy preventivních opatření	Organizační		
	Technická		
	Personální		
	Výchovná		
	Jiná		
Prostředky prevence	Právní		
	Mimoprávní		
Úroveň rozvíjení prevence	Místní	Mikrostruktura	
	Regionální	Mezostruktura	
	Celostátní	Makrostruktura	
Z časového hlediska	Predeliktní		
	Postdeliktní		

Zdroj: ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 10 s. ISBN 978-80-7251-270-6.

Z časového hlediska se prevence člení **predeliktní** – před spácháním trestného činu, **postdeliktní** – zabránění spáchání trestného činu dalšího.

Z různých hledisek bývají členěny druhy preventivních opatření:

- organizační – zřízení krizového centra pro ohrožené děti
- technické – používání uzamykatelných tyčí na volanty aut
- personální – pověřování důvěryhodných lidí funkcemi s hmotnou odpovědností
- výchovná – osvětová činnost na úseku drogové problematiky

K nejvýznamnějším prostředkům sociální prevence patří výchova dětí v rodině a výchova dětí ve škole. Preventivně působí i nevládní organizace a sociální politika státu, která ovlivňuje systém vzdělávání, zaměstnanost a stabilitu rodiny. Menší význam mají regionální a lokální programy, které mohou být efektivní jen tehdy, pokud jsou založeny na kvalitní detekci problému.

4.1 Primární prevence

Primární prevence se nezaměřuje na předem stanovený okruh osob nebo na určité sociální skupiny, ale působí na širokou veřejnost, která se nemusela dostat do kontaktu s trestnou činností. Nejvíce se uplatňuje v sociální oblasti. „Spočívá převážně v optimalizaci životních podmínek, zvláště sociálních, ale i materiálních, v péči o fungování oněch prosociálních aktivit, které vedou k vhodné socializaci jedinců a pozitivnímu vývoji společnosti jako mnohvrstvenému celku.“⁵⁾ Jsou to opatření, která směřují k dosažení lepší kvality života, eliminují kriminogenní faktory (výchovné, vzdělávací, osvětové a poradenské) a zvláštní pozornost je věnována pozitivnímu ovlivňování dětí a mládeže.

Primární situační prevence sleduje zlepšení bezpečnostní situace na území celého státu – informační, organizační, ekonomická a technická opatření. Zaměřuje se především na fyzické faktory, které ovlivňují páchaní trestné činnosti. Uskutěčňuje se to prostřednictvím

⁵⁾ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 25 s.

architektury, osvětlení, zamykání, kontrola přístupu, označení majetku, střežení okolí, soukromé zabezpečení. Cílem je snížit riziko, které je spojeno s pácháním trestné činnosti.

Primární prevence viktimmnosti se zaměřuje na cílevědomé a systematické informování veřejnosti.

Primární prevenci můžeme tedy charakterizovat jako předcházení sociálně patologických jevů. Primární prevence se dělí na *nespecifickou*, která se zaměřuje na žádoucí formy chování obecně, a na *specifickou*, která je zaměřena proti konkrétnímu riziku. Pokud si dítě vytvoří pozitivní vztah k volnému času, tak většinou přetrvává do dospělosti. Klíčovou roli v tomto věku hraje rodina, která by měla poskytnout dostatek podnětů ke kvalitnímu trávení volného času, měla by být nápomocná při nasměrování dítěte k výběru aktivit, dokud si dítě samo nevyhraní určitý zájem, který by efektivně zaplnil jeho volný čas. Pokud rodina nedokáže u dítěte vypěstovat pozitivní vztah k volnému času, tak dítě může hledat nesprávné podněty – v kolektivu závadové party nebo experimentovat s návykovými látkami.

Primární prevence by měla také směřovat k zodpovědnosti při využívání hromadně sdělovacích prostředků, videa a počítače. Časté sledování televizních pořadů, především televizního násilí v podobě vražd, znásilnění a fyzického týrání může u dospívajícího jedince, který je stále ve vývoji, znamenat odrazový můstek k dětské agresivitě, k antisociálnímu chování či k patologickým jevům. Sledování televizního násilí v dětství narušuje zdravý vývoj jedince, jeho osobnostní, citové a především volní schopnosti.

4.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence se zaměřuje na jedince a rizikové kriminální skupiny, ale i na ochranu majetku, který je často předmětem zájmů pachatelů. „Předkladem rozvíjení sekundární prevence je mimo jiné schopnost společnosti (včetně systému trestní justice) adekvátně rozpoznat a prognózovat problémy. Jde o včasnou identifikaci oblastí s aktuální či

hrozící vysokou kriminalitou a stejně tak o včasnou identifikaci potenciálních pachatelů a obětí (s cílem dosáhnout intervence dříve než dojde ke spáchání trestného činu).“⁶⁾

Cílovou skupinu tvoří přímo rizikovní jedinci nebo konkrétní sociální skupiny – minorita nebo komunita, popřípadě sociální prostředí – městská čtvrť, obce, které bezprostředně ohrožují jejich členy nebo obyvatele. Patří sem např. “streetwork“ terénní sociální práce, což je určitá forma práce s mládeží v jejich přirozeném prostředí. Sociální pracovníci vycházejí do ulic, aby ohroženým skupinám poskytovali informace, služby, anebo sprostředkovali kontakt s institucemi.

Preventivní opatření v oblasti sekundární prevence se především týkají mládeže a zasahují i do volného času mládeže. Klíčovou roli hraje škola.

Sekundární sociální prevence se zaměřuje na informační a poradenskou činnost – poradny, linky důvěry, výchovní poradci ve školách a protidrogoví koordinátoři.

4.3 Terciální prevence

Terciální prevence se orientuje na jedince a skupiny, kteří se již v minulosti dopustili trestné činnosti a na osoby, které se již v minulosti staly oběťmi trestných činů. Terciální prevence se uskutečňuje pohrůžkou tresty, ukládáním a výkonem trestu a ochranných opatření. Terciální prevence spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob. Resocializace může být prováděna formou sociálního a rodinného poradenství, sociální intervence, zařazením mladistvých do rekvalifikací, anebo užití alternativních forem trestu. Cílem terciální prevence je snaha o zmírnění následků problémového jevu. Mezi instituce, které se zabývají terciální prevencí, patří probační a mediační služba, výchovní ústavy, oddělení sociálně-právní ochrany, státní zastupitelství, policie, občanská sdružení, která realizují probační programy.

⁶⁾ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 2 s.

4.4 Zapojení volnočasových aktivit do prevence kriminality mládeže

Alarmujícím problémem dnešní doby je kriminalita a delikvence mládeže, a proto zapojení volnočasových aktivit do prevence kriminality mládeže hraje velmi důležitou roli v oblasti sociální prevence, která je zaměřena na práci s dětmi a mládeží a hlavním úkolem je předcházet vzniku sociálně-patologických jevů a dalším formám protispolečenského chování. Prevence sociálně-patologických jevů se zaměřuje na několik oblastí:

- drogová závislost
- kriminalita a delikvence
- virtuální drogy (počítače, televize, video)
- patologické hráčství
- záškoláctví
- šikanování, vandalismus a jiné násilné chování
- xenofobie, rasismus, intolerance

Zájmové aktivity mládeže jsou účinnou zbraní, která se dá využít v prevenci kriminality dětí a mládeže. Zájmová činnost, např. sportovní aktivity, dává možnost nenásilnou formou vyplňovat volný čas dětí a působit na jejich správný vývoj. Pravidelnou docházkou do zájmového kroužku si dítě do svého volného času vnese určitý řád a účelně stráví volný čas. U dětí, které navštěvují sportovní nebo zájmové kroužky, je mnohem menší riziko vzniku sociálně patologických jevů a kriminality.

Dítě, které není motivované a vedené k naplňování volného času, může objevit touhu po něčem jiném – drogy, alkohol, patologické hráčství. S tím je neoddělitelně spjata otázka „Kde děti získaly peníze?“.

Pokud čas dítěte není naplňován žádoucími aktivitami, tak má dítě sklon k patologickým činnostem – agrese, destrukce. Nenaplněnost volného času kompenzuje, např. gamblerstvím nebo sledováním nekonečných telenovel. Dítě si nevytváří vlastní zážitek, protože zážitek je vyráběn zábavným průmyslem, život je nahrazen schématy, city jsou schovány pod slovními klišé. Vlastní aktivní činnost je nahrazována virtuální realitou.

Činnost, kterou dítě provádí se zájmem a vlastní aktivní činností mu přináší uspokojení. Řada zájmových činností pomáhá překonat obtížné sociální situace. Úspěch v zájmové činnosti zvyšuje sebevědomí jedince a zlepšuje orientaci v sociálním prostředí.

Zájmová činnost je neoddelitelnou součástí výchovy. Při výchovném působení dochází k uspokojování potřeb, ale i k regulování požadavků společnosti v souladu s dispozicemi jednotlivců.

Zájmy můžeme dělit podle:

- **Úrovně činnosti** – zájmy a následně činnosti, které se označují jako aktivní (jedinec sám vyvíjí činnost, sám se aktivně zabývá předmětem svého zájmu – fotbal, kreslí, zpívá) a receptivní (aktivita se redukuje na vnímání předmětu – sledování filmu, přednášky o předmětu zájmu).
- **Intenzity zájmu** – podle intenzity se určuje kvalita, rozlišujeme zájmy hluboké (úsilí, které jedinec vynakládá na uspokojení zájmu, hluboké zájmy jedince silně ovlivňují, zdokonalují jejich dovednosti, obohacují citový život) a zájmy povrchní.
- **Časového trvání** – rozlišujeme krátkodobé, dočasné a přechodné zájmy, jejich opakem jsou zájmy trvalé.
- **Stupně koncentrace** – rozlišujeme zájmy jednostranné a mnohostranné. Mnohostranné zájmy můžeme také označit jako povrchní a jednostranné zájmy jako hluboké zájmy.
- **Společenských norem** – rozdělujeme zájmy na žádoucí a nežádoucí (neslučují se s obecně platnými společenskými normami). Společensky motivovaná pedagogická zájmová činnost rozvíjí osobnost, talent, ale nenaplněný volný čas vede k patologickému chování. Je prokázáno, že výchova ke zdravému a společensky žádoucímu užívání volného času v dětství je levnější, než převýchova narušených jedinců.

Nejdůležitější aktivitou zájmových oblastí je vyvolat a zvýšit zájem dětí – uspokojit jejich potřeby (poznání, sdělení, seberealizace, uznání).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

MOTTO:

„Největším lákadlem ke špatným skutkům je naděje na beztrestnost.“⁷

Cicero Marcus Tullius

⁷ [online]. [cit. 2013-09-12]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/N/16439/kriminalita-deti-a-mladeze.html/>

5. Cíle výzkumu, metody a stanovení hypotéz

Předmětem výzkumu byly volnočasové aktivity dětí a mládeže, prevence kriminality dětí a mládeže. Způsoby trávení volného času dětí a mládeže závisí na řadě faktorů, např. jako je sociální prostředí, protože děti a mládež jsou ovlivněny svými rodiči a jejich životním stylem. Závislet se zvyšuje i s věkem, kdy začínají působit zájmové vrstevnické skupiny. Volnočasové aktivity ovlivňují také hromadné sdělovací prostředky a různé zájmové organizace.

Smysluplný způsob trávení volného času je vhodnou prevencí sociálně patologických jevů, které jsou stále větším problémem ve společnosti. Děti a mládež bez jakýchkoliv volnočasových aktivit jsou nejvíce ohroženy.

Cílem výzkumu je analyzovat možnosti trávení volného času dětí a mládeže, zjistit zda existuje nějaký rozdíl v trávení volného času žáků základních škol a žáků středních škol a zda má věk vliv na způsob trávení volného času.

Způsob trávení volného času jsem rozdělil do tří skupin:

- organizovaný a neorganizovaný volný čas
- kolektivní a individuální způsob trávení volného času
- aktivní a pasivní trávení volného času

Pro získání informací jsem vybral dotazníkovou metodu a výsledky jsem prezentoval grafickým znázorněním, tabulkovou metodou i slovním rozborem.

Výzkumnou část své práce jsem zaměřil na hypotézy kvantitativního výzkumu, abych našel odpovědi na zadané otázky.

Stanovil jsem si následující hypotézy:

1. Děti mladšího školního věku – *období pubescence* – budou preferovat jiné volnočasové aktivity než děti staršího školního věku – *období adolescence*.
2. Děti a mládež žijící ve větších obcích, mají lepší možnosti pro trávení volného času, než-li děti z malých obcí.
3. Děti s lepším prospěchem ve škole sklouznou méně ke kriminalitě.

4. Plně fungující rodina se bude více zajímat o problémy svých dětí.

Dotazník jsem rozdělil na tři části:

- I. Rodina
- II. Organizovaný volný čas
- III. Neorganizovaný volný čas

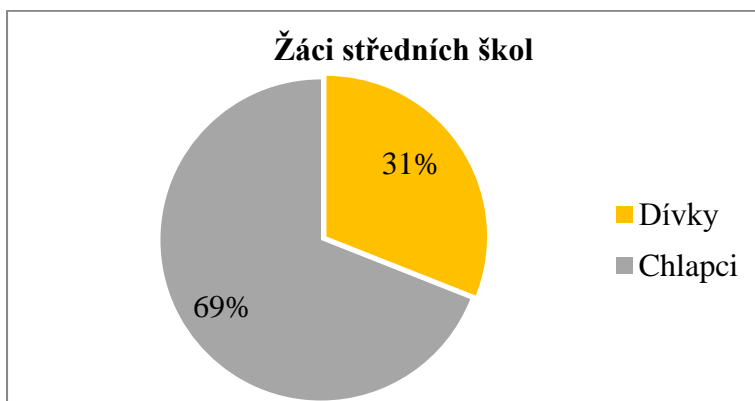
5.1 Analýza a prezentace získaných výsledků šetření

Sledovanou skupinou jsou žáci ve věku 12-18 let, kteří navštěvují základní školu a střední školu. Zkoumaným vzorkem bylo 100 žáků (50 žáků ZŠ a 50 žáků SŠ) ze Znojma a okolí. Všichni jedinci byli vybráni náhodně. K oslovení jsem využil rodinu a přátele, kteří dotazníky rozdávali svým známým, kteří mají děti ve věku 12-18 let. Bylo rozdáno 100 dotazníků, ale vrátilo se mi 86 dotazníků.

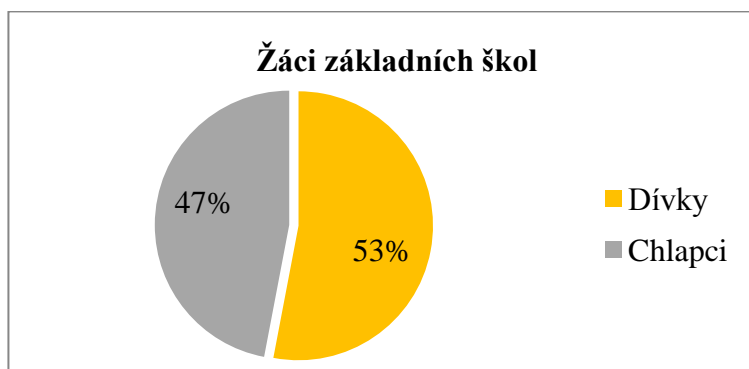
Dotazníkového šetření se dobrovolně zúčastnilo 47 žáků základních škol (ze 47 respondentů osmých a devátých ročníků bylo 25 dívek a 22 chlapci) a 39 žáků středních škol (z celkového počtu žáků středních škol bylo 12 dívek a 27 chlapců). (Tabulka č. 3 a Obr.č. 1 a Obr. č. 2)

Tabulka č. 3 Účastníci dotazníkového šetření

Dotazník		Počet	%	
Žáci ZŠ	47	dívky	25	53%
		chlapci	22	47%
Žáci SŠ	39	dívky	12	31%
		chlapci	27	69%
Celkem:	86	dívky	37	43%
		chlapci	59	67%

Graf č. 1 Účast žáků středních škol – dívky a chlapci

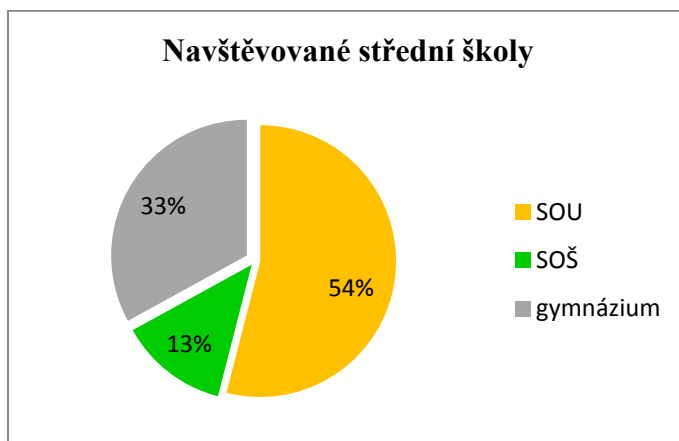

Graf č. 2 Účast žáků základních škol- dívky a chlapci

U žáků střední školy jsem rozlišil i typ studia – 21 žák navštěvuje střední odborné učiliště, 5 žáků střední odbornou školu a 13 žáků gymnázium.

Tabulka č. 4 *Typ střední školy*

<i>Typ školy</i>	<i>Počet</i>	<i>%</i>
SOU	21	54
SOŠ	5	13
gymnázium	13	33

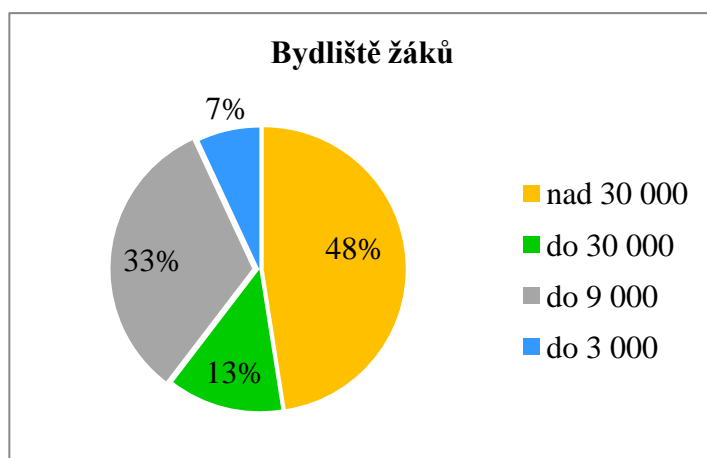
Graf č. 3 Navštěvované střední školy

Dotazovaní žáci dle bydliště:

- 41 žák bydlí v obci nad 30 000 obyvatel
- 11 žáků v obci od 10 000 do 30 000 obyvatel
- 28 žáků v obci od 4 000 do 9 000 obyvatel
- 6 žáků v obci do 3 000 obyvatel

Tabulka č. 5 Dotazovaní žáci dle bydliště

<i>Bydliště</i>	<i>Počet</i>	<i>%</i>
nad 30 000 obyvatel	41	48
10 000 – 30 000 obyvatel	11	13
4 000 – 9 000 obyvatel	28	33
do 3 000 obyvatel	6	7

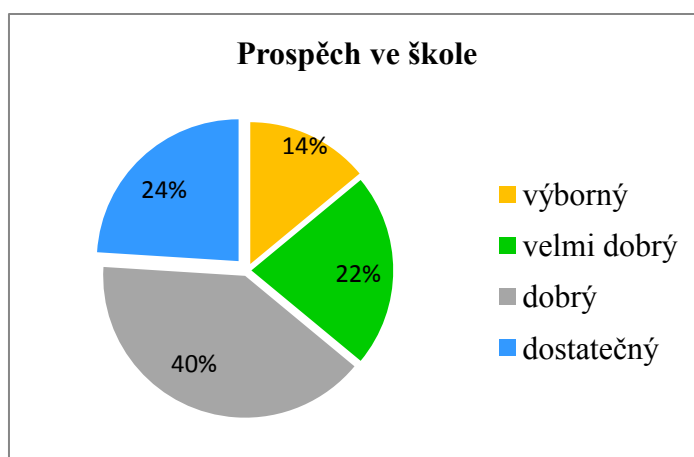
Graf č. 4 Bydliště dotazovaných žáků

Prospěch ve škole:

- 12 žáků má výborný prospěch
- 19 žáků velmi dobrý prospěch
- 34 žáci dobrý prospěch
- 21 žák dostatečný prospěch

Tabulka č. 6 *Prospěch žáků ve škole*

<i>Prospěch ve škole</i>	<i>Počet</i>	<i>%</i>
výborný prospěch	12	14
velmi dobrý prospěch	19	22
dobrý prospěch	34	40
dostatečný prospěch	21	24

Graf č. 5 *Prospěch žáků ve škole*

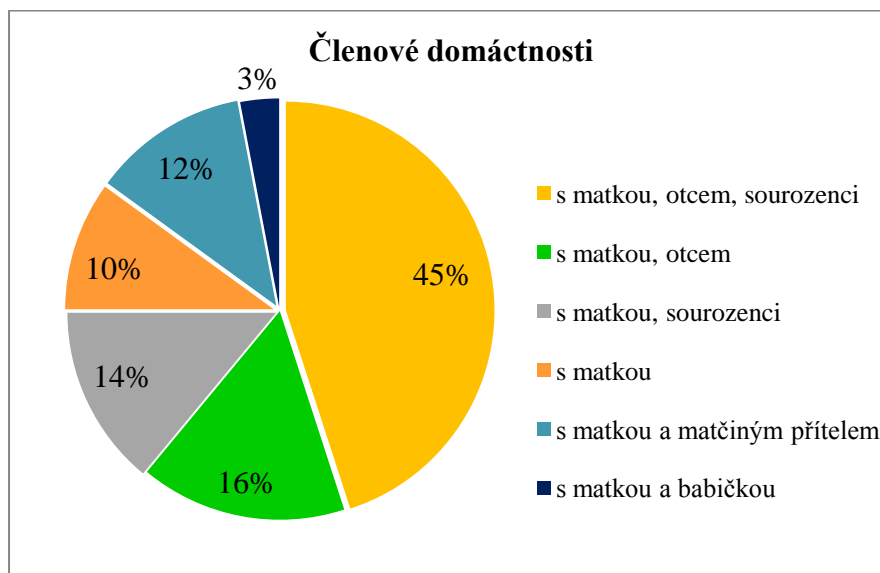
I. Rodina

1. Osoby ve společné domácnosti

V úplné rodině žijí 53 žáci (39 žáků s matkou, otcem a sourozenci, 14 žáků je jedináček a žijí s matkou i otcem), s matkou a sourozenci žije 12 žáků, jen s matkou 9 žáků, s matkou a matčíným přítelem žije 10 žáků, 2 žáci žijí s matkou a babičkou.

Tabulka č. 7 Osoby ve společné domácnosti

Domácnost	Počet		Počet	%
úplná rodina	53	s matkou, otcem a sourozenci	39	45
		s matkou a otcem	14	16
s matkou a sourozenci	12			14
jen s matkou	9			10
s matkou a matčíným přítelem	10			12
s matkou a babičkou	2			3

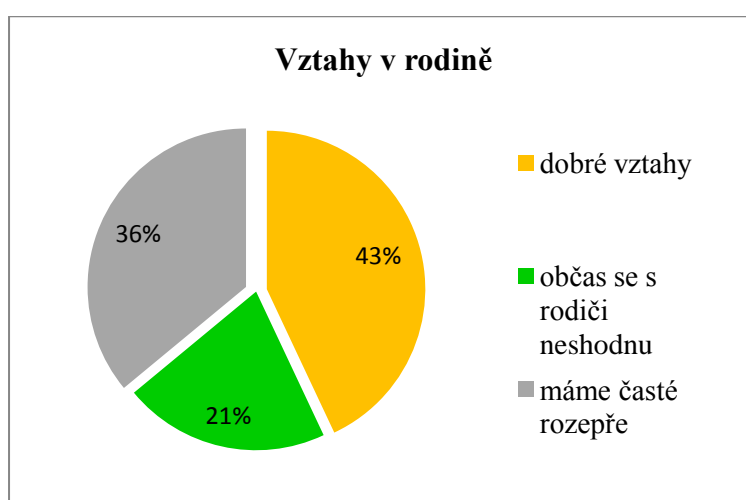

Graf č. 6 Rodina dotazovaných žáků- členové domácnosti

S rodiči 43% dotazovaných žáků vychází většinou dobře, 21% má rozeprě občas a 36% dotazovaných má s rodiči časté rozeprě.

Tabulka č. 8 *Vztahy s rodiči*

<i>Vztahy s rodiči</i>	<i>Počet</i>	<i>%</i>
dobrý	37	43
občas rozeprě	18	21
časté rozeprě	31	36

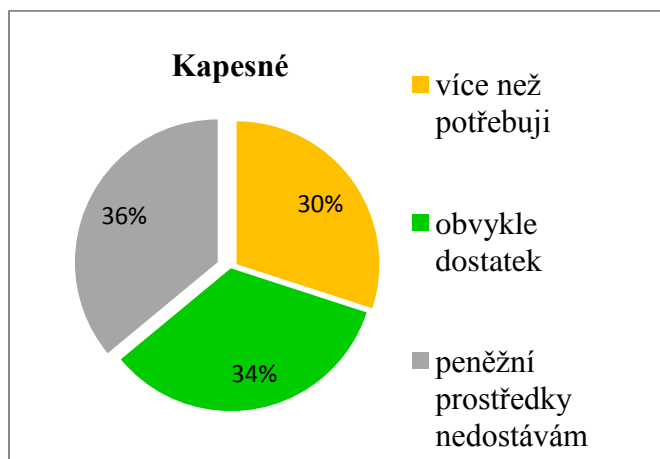

Graf č. 7 *Vztahy v rodině*

S peněžními prostředky je to u dotazovaných téměř vyrovnané – 26 žáků má peněžních prostředků více než potřebuje, 29 žáků odpovědělo, že má obvykle dostatek peněžních prostředků a 31 žák peněžní prostředky nedostává vůbec.

Tabulka č. 9 *Kapesné*

<i>Kapesné</i>	<i>Počet</i>	<i>%</i>
větší než potřebuji	26	30%
dostatečné	29	34%
nedostávám	31	36%

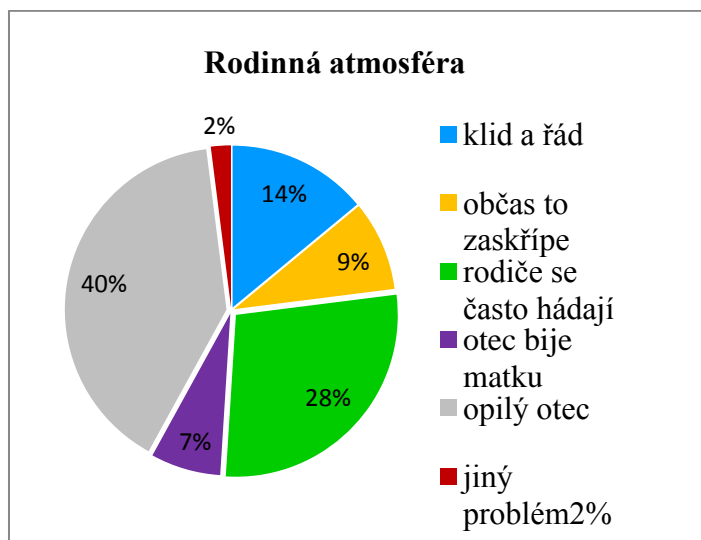

Graf č. 8 Penežní prostředky dětí

Ve dvanácti rodinách panuje klid a pořádek, v osmi rodinách to občas zaskřípe, 28% rodin se často hádá, v šesti rodinách otec bije matku, 40% otců chodí domů opilý a dva dotazovaní zaškrtnli jiné problémy, ale nevedli jaké.

Tabulka č. 10 Rodinná atmosféra

<i>Rodinná atmosféra</i>	<i>Počet</i>	<i>%</i>
klid a řád	12	14
občas to zakříše	8	9
rodiče se často hádají	24	28
otec bije matku	6	7
otec často chodí domů opilý	34	40
jiný problém	2	2

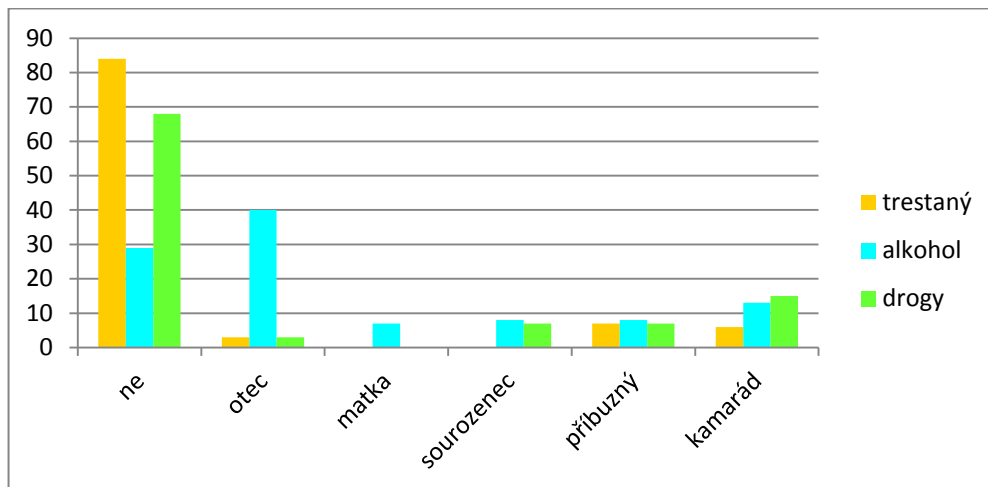

Graf č. 9 Rodinná atmosféra

Z otázek 5, 6 a 7 vyplývá, že 84 % příslušníků rodiny nebylo trestaných, alkohol užívá 40 rodičů (34 otců a 6 matek), 28 osob z okruhu dotazovaných užívá drogy (3 otcí, 6 sourozenců, 6 blízkých příbuzných a 13 kamarádů), což je 32 %.

Tabulka č. 11 *Trest, alkohol a drogy v rodině*

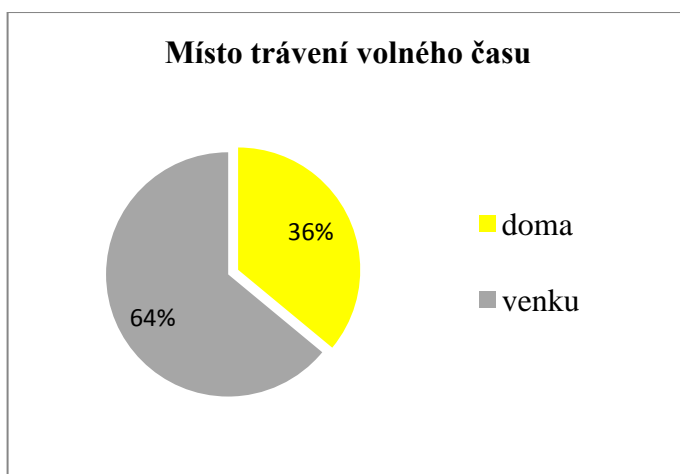
	Byl z vaší rodiny nebo někdo z vašich přátel trestaný?	%	Užívá někdo z vaší rodiny nebo přátel nadměrně alkohol?	%	Užívá někdo z vaší rodiny nebo přátel drogy?	%
ne	72	84	25	29	58	68
otec	3	3	34	40	3	3
matka	0	0	6	7	0	0
sourozenec	0	0	3	3	6	7
blízký příbuzný	6	7	7	8	6	7
kamarád	5	6	11	13	13	15
nevím	---	--	---	--	15	18

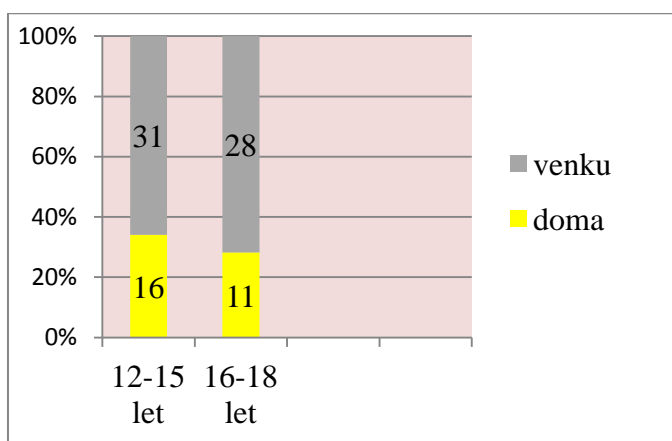
Graf č. 10 Trest, alkohol a drogy v rodině

II. Organizovaný volný čas

Pod pojmem volný čas si dotazovaní představují dobu, kterou nemusí trávit ve škole a nemají žádné povinnosti, 36% dotazovaný tráví volný čas doma a 64% venku, ale nevím, zda to odráží realitu, protože vzhledem k dalším odpovědím, že se ve volném čase nejčastěji věnují sledování televize a práce s počítači. Více volného času doma tráví děti mladšího školního věku, než děti staršího školního věku.

Graf č. 11 Místo, kde respondenti tráví většinu volného času

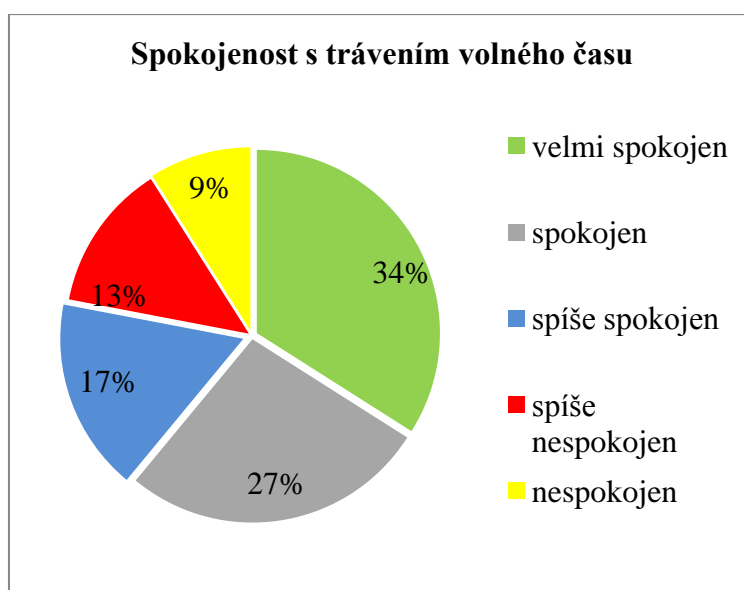

Graf č. 12 Místo trávení volného času v závislosti na věku

S trávením volného času jsou většinou respondenti spokojeni, žádný nevedl, že je velmi nespokojen s trávením volného času.

Tabulka č. 12 Spokojenost s trávením volného času

<i>Spokojenost</i>	<i>Počet</i>	<i>%</i>
velmi spokojeni	29	34
spokojeni	23	27
spíše spokojen	15	17
spíše nespokojen	11	13
nespokojen	8	9
velmi nespokojen	0	0

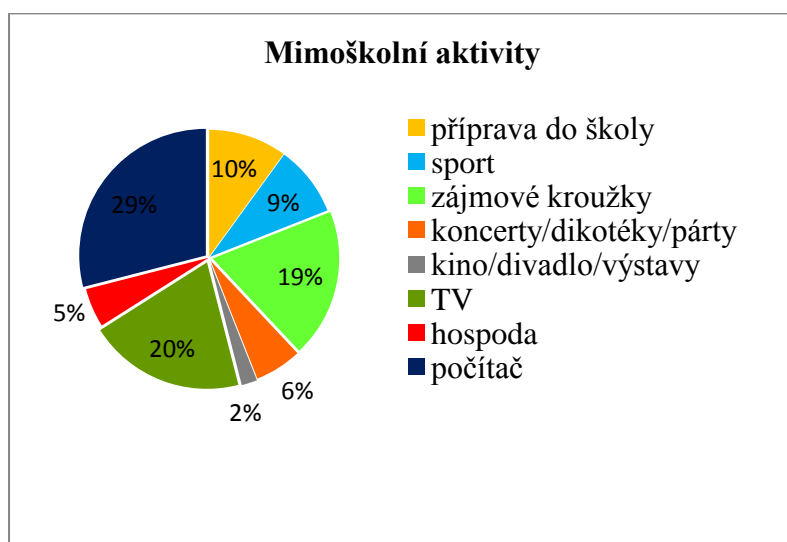

Graf č. 13 Spokojenost dotazovaných s trávením volného času

Mezi nejčastější mimoškolní aktivity patří počítač, televize, zájmové kroužky a sport, méně oblíbené jsou koncerty, kino, příprava do školy. Do zájmových kroužků chodí převážně žáci základních škol.

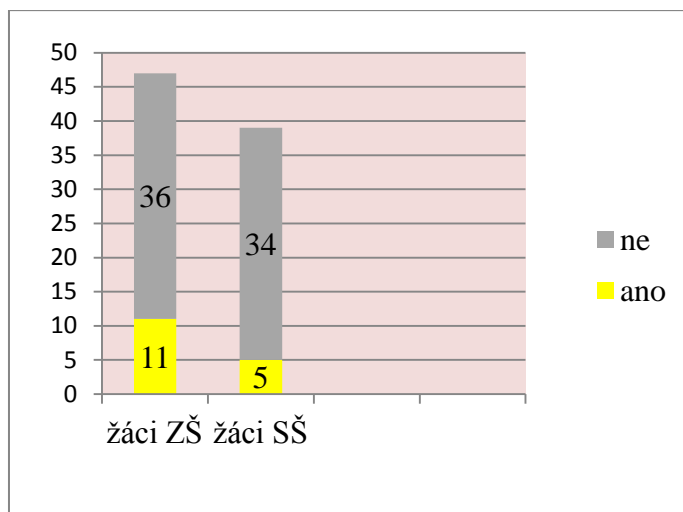
Tabulka č. 13 *Mimoškolní aktivity*

Činnost	Počet	%
příprava do školy	9	10
sport	8	9
zájmové kroužky	16	19
koncerty/diskoték/ párty	5	6
kino/divadlo/výstavy	2	2
tv	17	20
hospoda	4	5
počítač	25	29
jiný	0	0

Graf č. 14 *Mimoškolní aktivity*

Do zájmového kroužků chodí 16 dotazovaných (11 žáků základní školy a 5 žáků střední školy) 1-2x týdně. Zájmové kroužky navštěvují v domech dětí a mládeže, sportovních klubech a chodí do Skauta. Převažují kroužky sportovní, umělecké a 3 dotazovaní navštěvují vzdělávací kroužky. Kroužkům se věnují většinou ve středu a ve čtvrtek.

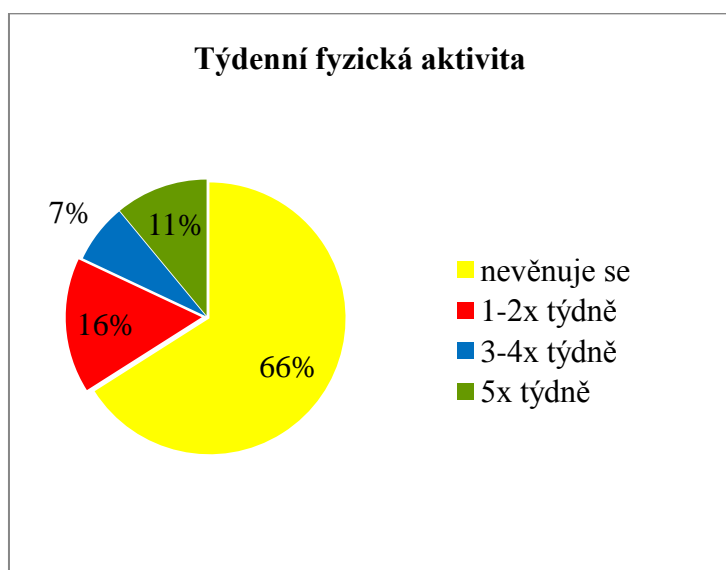
Graf č. 15 Účast v zájmových kroužcích

III. Neorganizovaný volný čas

Fyzické aktivitě se nevěnuje 57 dotazovaných, 14 dotazovaných 1-2x týdně, 6 se věnuje fyzické aktivitě 3-4x týdně a 9 dotazovaných 5x týdně i více.

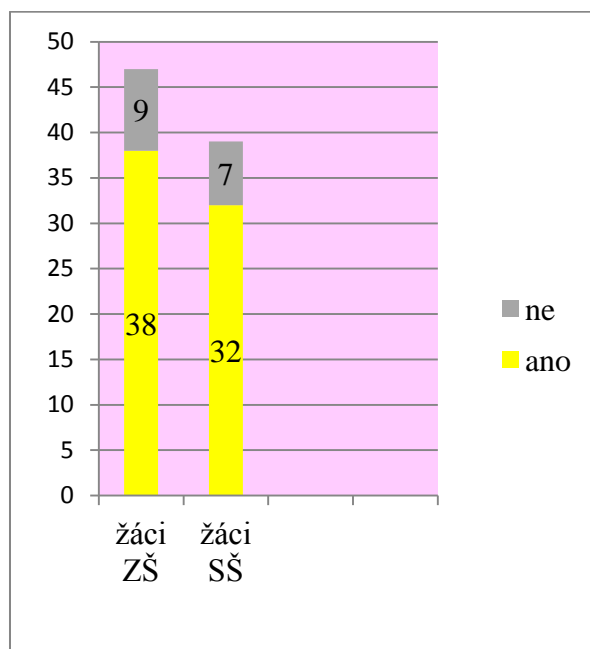
Tabuka č. 14 *Týdenní fyzická aktivita*

Fyzická aktivita	Počet	%
nevěnuje se	57	66
1-2x týdně	14	16
3-4x týdně	6	7
5x týdně a více	9	11

Graf č. 16 *Týdenní fyzická aktivita*

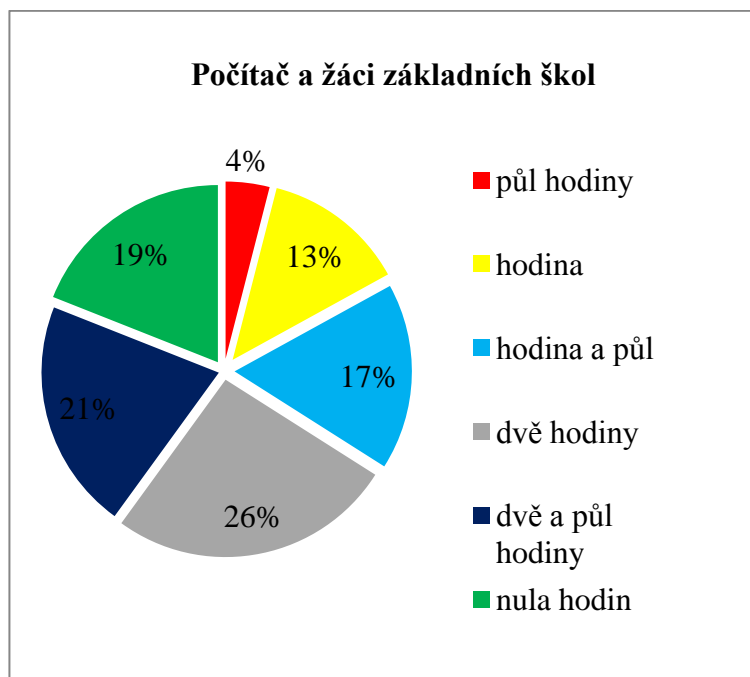
Počítač ve volném a neorganizovaném čase využívá 69 dotazovaných (38 žáků základních škol a 32 žáků středních škol), u počítače denně tráví půl hodiny i více, dvě a více hodin. Mezi nejčastější aktivity patří počítačové hry, komunikace s přáteli a zdroj informací.

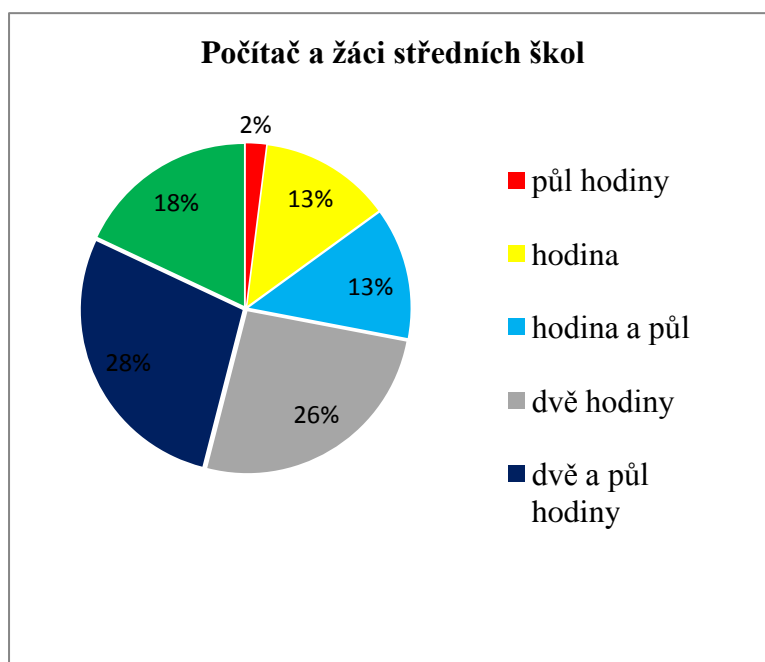
Graf č. 17 Používání počítače ve volném čase

Tabulka č. 15 Počet hodin trávených u počítače

Hodiny u počítače	Žáci ZŠ		Žáci SŠ	
	Počet	%	Počet	%
půl hodiny	2	4	1	2
hodina	6	13	5	13
hodina a půl	8	17	5	13
dvě hodiny	12	26	10	26
dvě a půl hodiny	10	21	11	28
nula hodin	9	19	7	18

Graf č. 18 Počítač a žáci základních škol

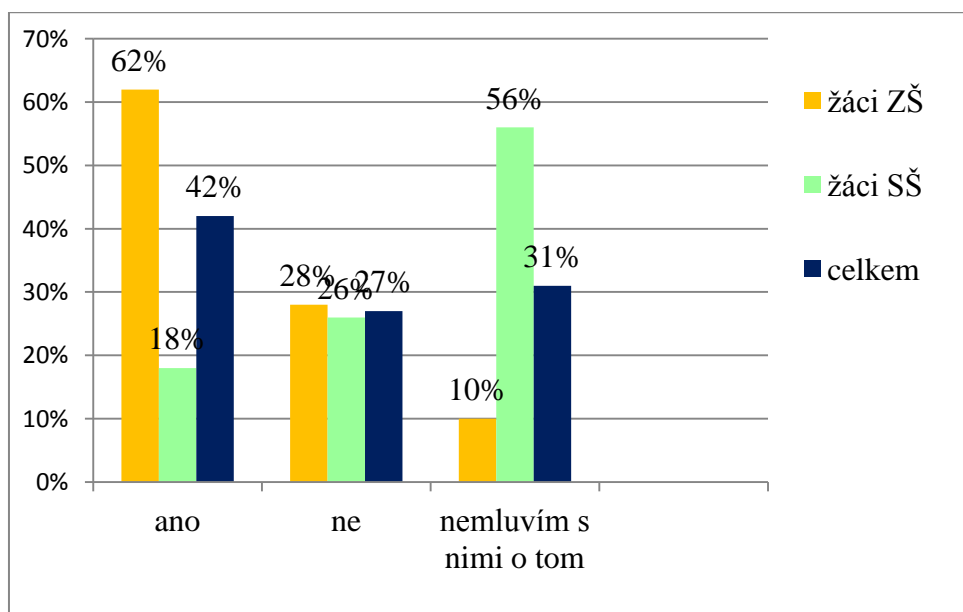

Graf č. 19 Počítač a žáci středních škol

Informovanost rodičů o trávení volného času je různá, záleží na typu navštěvovaných škol. Žáci základních škol většinou rodiče informují, kde a s kým tráví volný čas, ale 56% žáků středních škol se o trávení volného času se svými rodiči nebaví.

Tabulka č. 16 Informovanost rodičů o trávení volného času

	žáci ZŠ		žáci SŠ		celkem	
	počet	%	počet	%	počet	%
ano	29	62	7	18	36	42
ne	13	28	10	26	23	27
nemluvím s nimi o tom	5	10	22	56	27	31

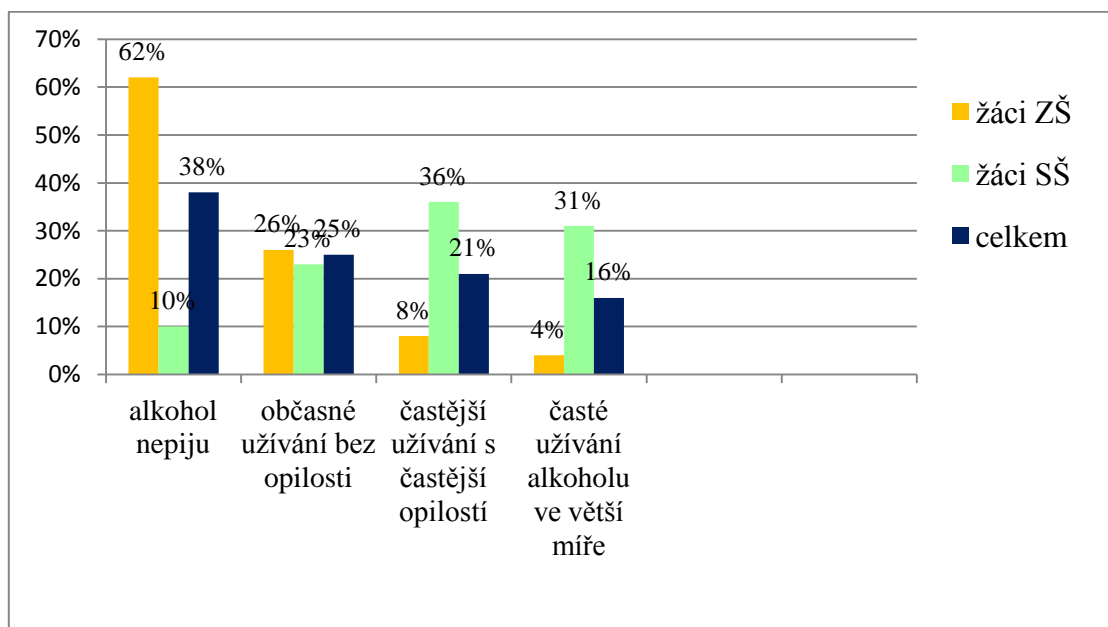
Graf č. 20 Informovanost rodičů o trávení volného času

S alkoholem se častěji setkávají žáci středních škol. Z dotazníků vyplývá, že 36% středoškoláků častěji užívají alkohol s častější opilostí, 31 % užívá alkohol ve větší míře a jen 4 dotazovaní středoškoláci uvedli, že alkohol nepijí.

Žáci základních škol ve 26% užívají alkohol bez opilosti, 8% žáků základních škol užívá alkohol častěji a 4% žáků základních škol užívá alkohol ve větší míře.

Tabulka č. 17 *Vztah k alkoholu*

	Žáci ZŠ		Žáci SŠ		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
alkohol nepiju	29	62	4	10	33	38
občasné užívání bez opilosti	12	26	9	23	21	25
častější užívání s častější opilostí	4	8	14	36	18	21
časté užívání alkoholu ve větší míře	2	4	12	31	14	16

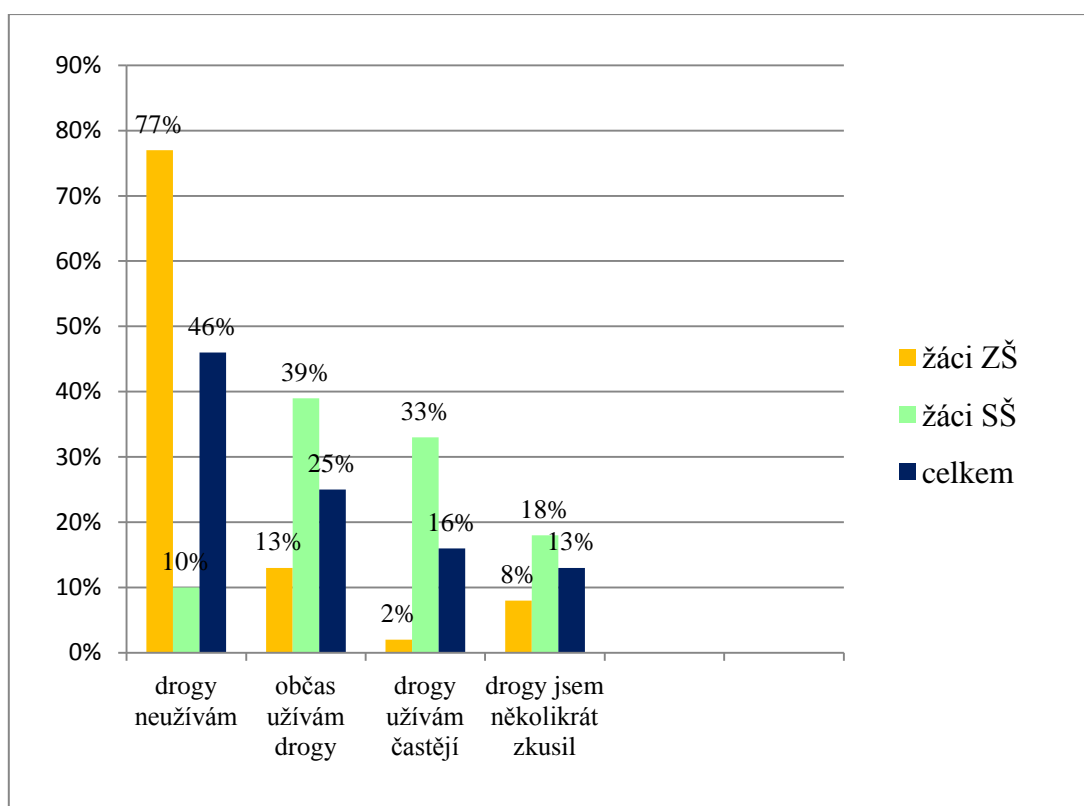

Graf č. 21 *Vztah k alkoholu*

Podobné je to i u drog a návykových látek. Žáci základních škol s nimi přicházejí do styku méně než žáci středních škol – viz Tabulka č. 18 a Obr. č. 22.

Tabulka č. 18 Drogy

	Žáci ZŠ		Žáci SŠ		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
drogy neužívám	36	77	4	10	40	46
občas užívám drogy	6	13	15	39	21	25
drogy užívám častěji	1	2	13	33	14	16
drogy jsem několikrát zkusil	4	8	7	18	11	13
drogy jsem užíval	0	0	0	0	0	0

Graf č. 22 Drogy a jiné návykové látky

Někteří dotazovaní žáci základních škol i žáci středních škol (27%) se dopustili kriminálního jednání. Většinou se jednalo o skupinovou akci, nikdo neuvedl, že by se trestné činnosti dopustil sám. Jednalo se o krádeže, poškození cizí věci a sprejerství. Některé dotazovaní (10%) byli vyšetřováni na policii, ale nikomu za kriminální jednání nebyl uložen trest.

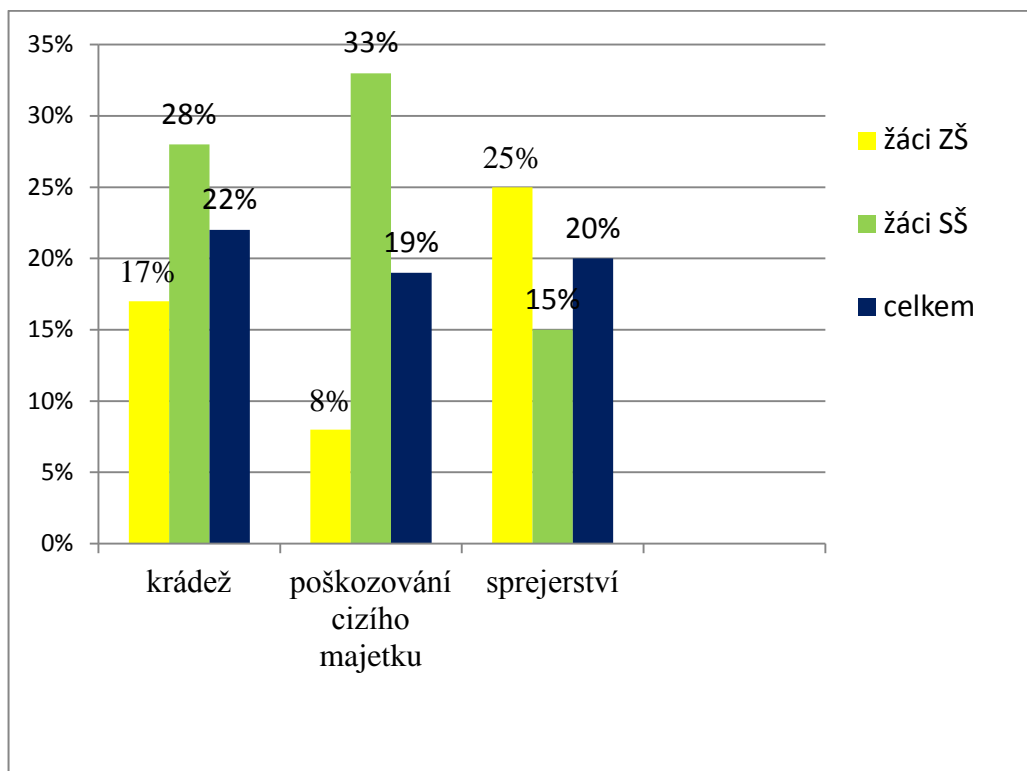
Tabulka č. 19 *Trestná činnost*

<i>Trestná činnost</i>	<i>počet</i>	<i>%</i>
Byl jste někdy vyšetřován na policii	9	10
Dopustil jste se již kriminálního jednání	23	27
Byl vám za kriminální jednání uložen nějaký trest	0	0

Trestná činnost žáků základních škol je jiná než u žáků středních škol. Žáci základních škol se ve větší míře dopouštějí sprejerství – 25% dotazovaných žáků základních škol. U žáků středních škol převládá poškozování cizího majetku – 33% dotazovaných.

Tabulka č. 20 *Trestná činnost žáků základních škol a středních škol*

	Žáci ZŠ		Žáci SŠ		celkem	
	<i>počet</i>	<i>%</i>	<i>počet</i>	<i>%</i>	<i>počet</i>	<i>%</i>
krádež	8	17	11	28	19	22
poškození cizího majetku	4	8	13	33	17	19
sprejerství	12	25	6	15	18	20
násilné jednání	0	0	0	0	0	0
prodávání návykových látek	0	0	0	0	0	0
sexuální delikty	0	0	0	0	0	0

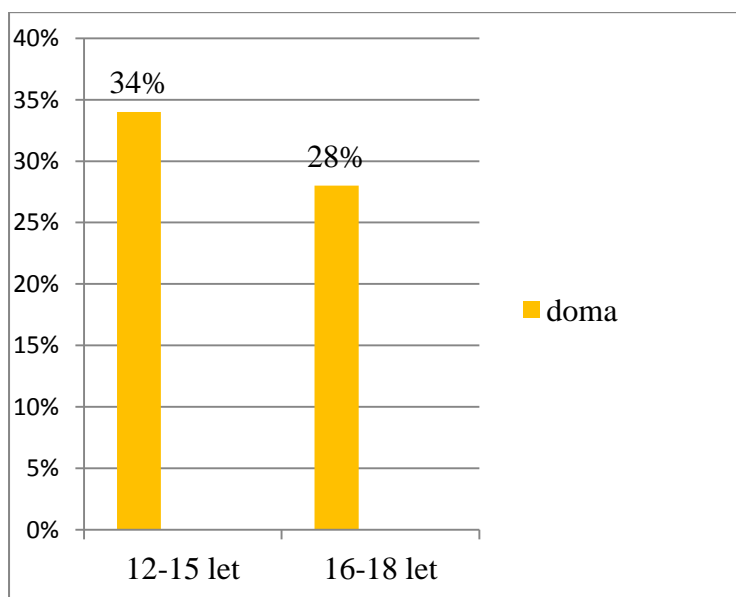

Graf č. 23 Trestná činnost

Hypotéza č. 1

Děti mladšího školního věku – období puberty – budou preferovat jiné volnočasové aktivity než děti staršího školního věku – období adolescence.

Děti mladšího školního věku mají jiné volnočasové aktivity. O něco více času, proti starším žákům (16-18let), tráví doma (Obr. č. 12). Procentuální zastoupení vyjadřuje následující graf.

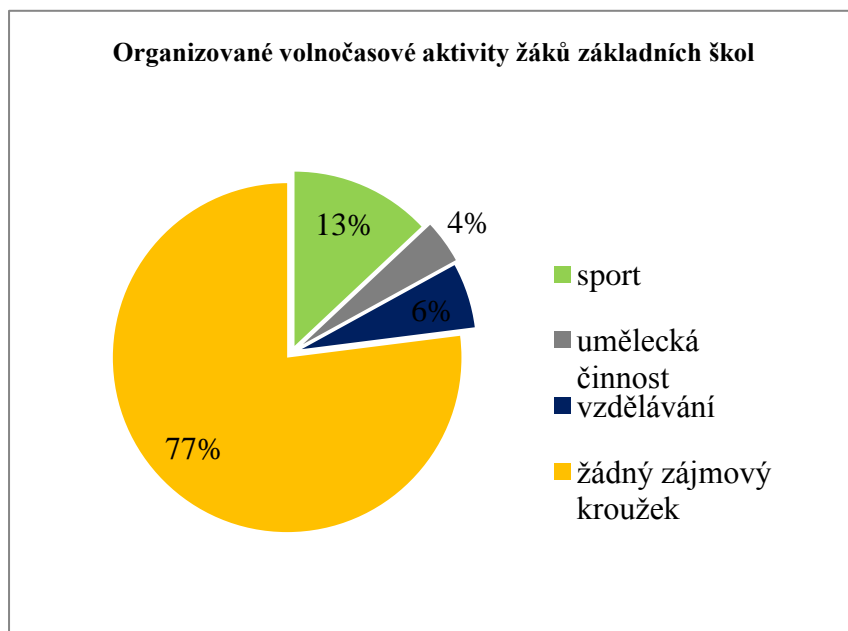

Graf č. 24 Trávení volného času doma

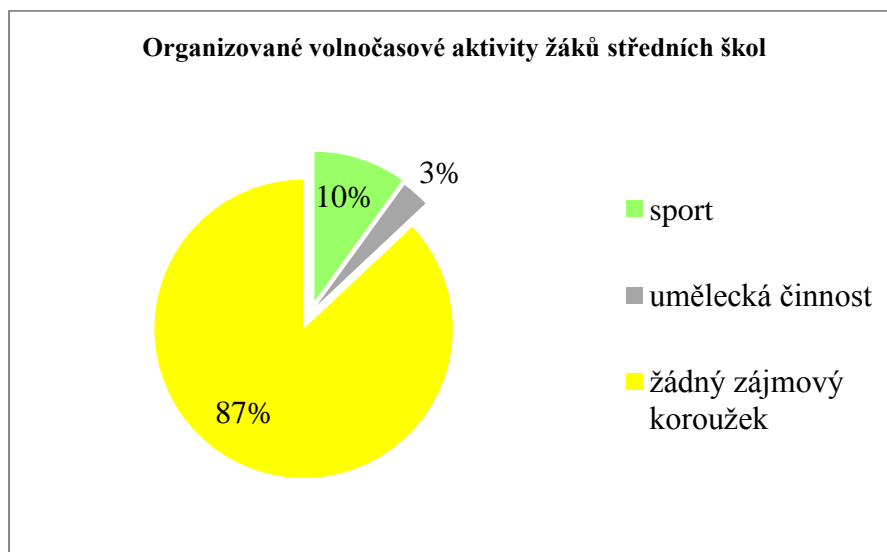
I účast v zájmových kroužcích je ovlivněna věkem. 11 respondentů základní školy navštěvuje zájmové kroužky (23%) a jen 5 žáků středních škol (12%). Převažují sportovní kroužky, kroužky zaměřené na uměleckou činnost a kroužky vzdělávací. (Tabulka č. 21, Obr. č. 25 a Obr. č. 26).

Tabulka č. 21 Typy organizovaných volnočasových aktivit respondentů

	Žáci ZŠ		Žáci SŠ	
	Počet	%	Počet	%
sport	6	13	4	10
umělecká činnost	2	4	1	3
vzdělání	3	6	0	0
žádný zájmový kroužek	36	77	34	87

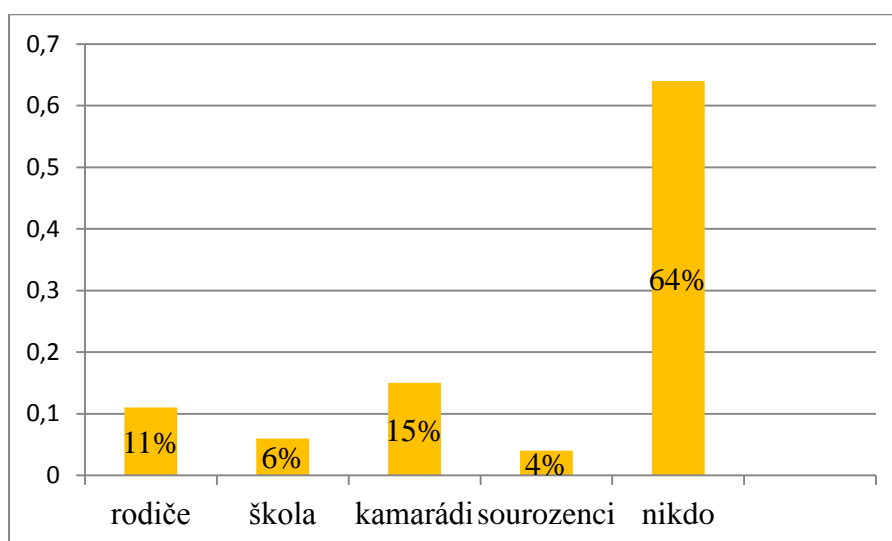

Graf č. 25 Zaměření volnočasových aktivit žáků ZŠ

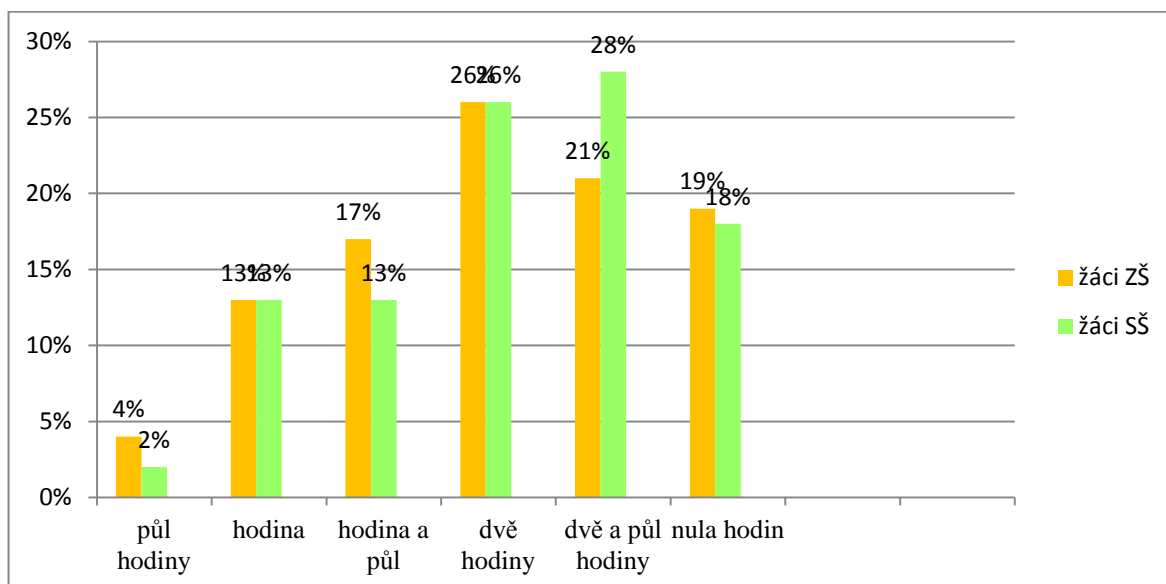
Graf č. 26 Zaměření volnočasových aktivit žáků SŠ

Nejčastěji si žáci volí volnočasové aktivity sami, jejich rozhodování není nikým ovlivněno (Obr. č. 27), rodiče, kamarádi a škola ovlivňují výběr mimoškolních aktivit jen u třetiny dotazovaných žáků základních škol. Nejméně ovlivňují výběr volnočasových aktivit sourozenci.

Graf č. 27 Kdo ovlivňuje respondenty při výběru aktivit

V neorganizovaném volném čase nehraje roli věk, protože jak v období pubescence, tak v období adolescence jsem u zkoumaného vzorku nenašel výrazné rozdíly. Nejvíce volného času věnují počítači a dívání na televizi (Tabulka č. 15).

Graf č. 28 Trávený čas u počítače

Podobné je to i u trestné činnosti. Z výzkumu vyplynulo, že nelze jednoznačně potvrdit, že žáci základních škol páchají méně trestných činů než žáci středních škol (Tabulka č. 20 a Obr. č. 23).

Hypotéza se ze zkoumaného vzorku potvrdila jen v návštěvování zájmových kroužků, ale co se týče trávení volného času u počítačů a trestné činnosti nikoli.

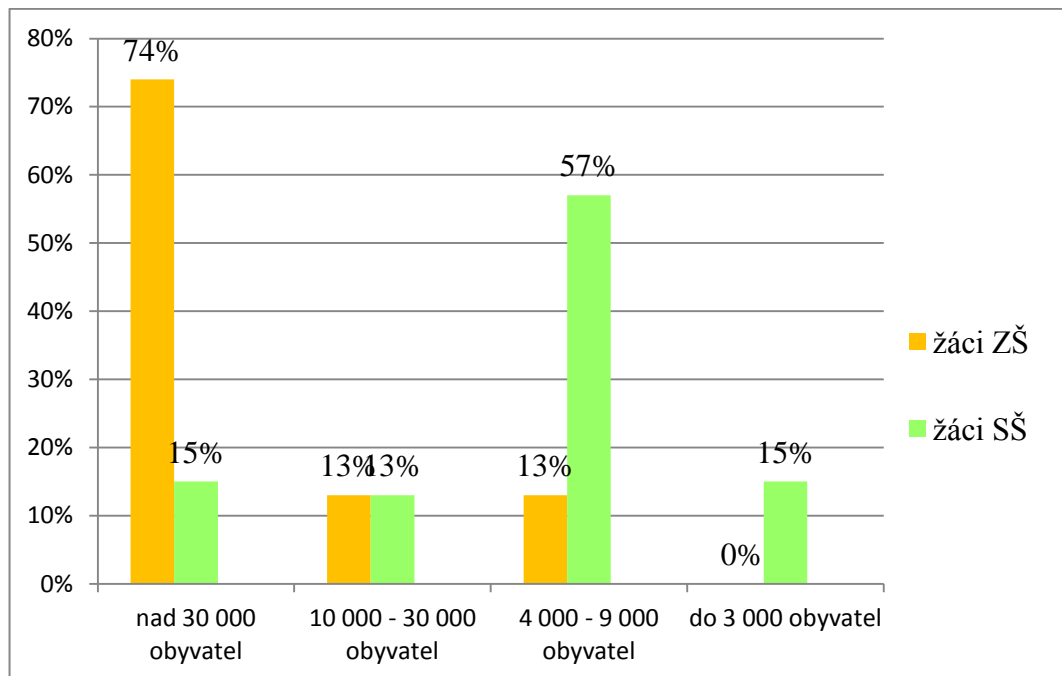
Hypotéza č. 2

Děti a mládež žijící ve větších obcích, mají lepší možnosti pro trávení volného času, než děti z malých obcí.

Žáci základních škol pocházejí většinou z obce nad 30 000 obyvatel, ale zájmové kroužky z této skupiny respondentů navštěvuje jen 5 žáků - 3 žáci sportovní zájmový kroužek, jeden žák umělecký a jeden žák vzdělávací kroužek. U žáků střední školy je to jiné. Žádný z respondentů, který žije v obci nad 30 000 obyvatel, nenavštěvuje zájmový kroužek.

Tabulka č. 22 *Bydliště a typ školy*

<i>Bydliště</i>	<i>Žáci ZŠ</i>	<i>%</i>	<i>Žáci SŠ</i>	<i>%</i>
nad 30 000 obyvatel	35	74	6	15
10 000 – 30 000 obyvatel	6	13	5	13
4 000 – 9 000 obyvatel	6	13	22	57
do 3 000 obyvatel	0	0	6	15

Graf č. 29 Respondenti podle bydliště a typu školy

Hypotéza se ze zkoumaného vzorku nepotvrdila.

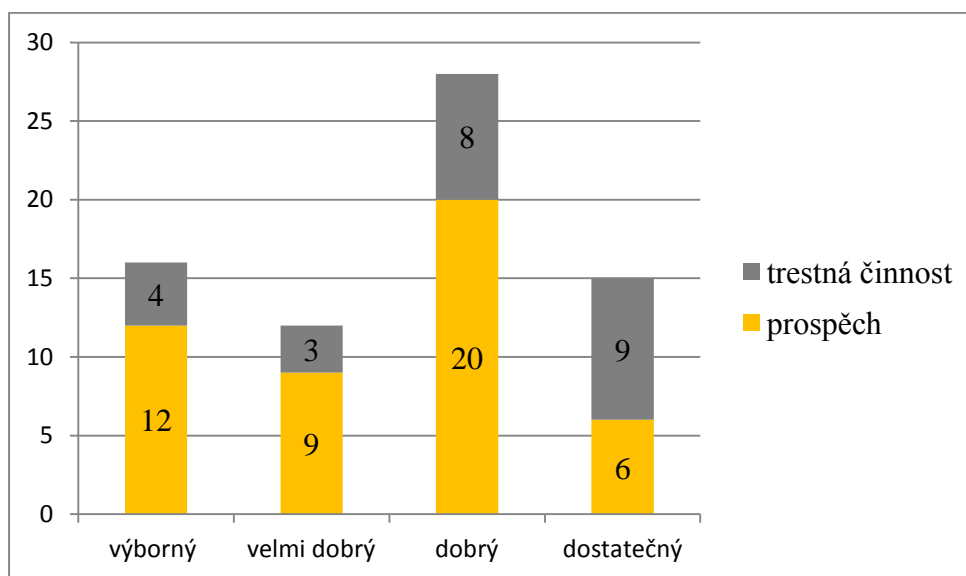
Hypotéza č. 3

Děti s lepším prospěchem ve škole sklouznou méně ke kriminalitě.

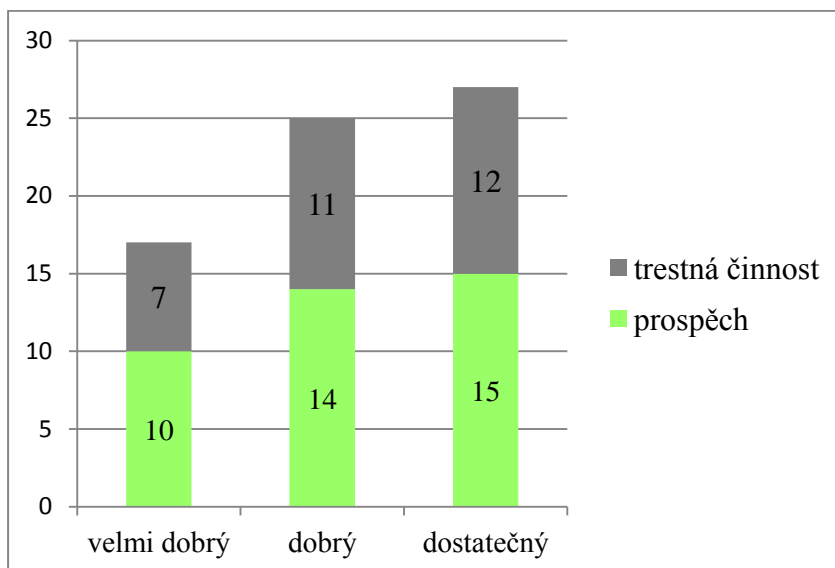
Dvanáct respondentů základní školy uvedlo, že prospěch ve škole mají dobrý. Čtyři z nich uvedli, že se dopustili trestného činu sprejerství. Z následující tabulky a grafů však vyplývá, že žáci s horším prospěchem se dopouštějí častěji trestných činů.

Tabulka č. 23 Trestná činnost a prospěch

	<i>Celkem</i>	<i>Žáci ZŠ</i>	<i>Trestná činnost</i>	<i>Žáci SŠ</i>	<i>Trestná činnost</i>
výborný	12	12	4	0	0
velmi dobrý	19	9	3	10	7
dobrý	34	20	8	14	11
dostatečný prospěch	21	6	9	15	12

Graf č. 30 Prospěch žáků základních škol a trestná činnost

Graf č. 31 Prospěch žáků SŠ a trestná činnost

Hypotéza se ze zkoumaného vzorku potvrdila

Hypotéza č. 4

Plně fungující rodina se bude více zajímat o problémy svých dětí.

Musím uvést, že se v oblasti výzkumu rodinného prostředí opírám pouze o subjektivní výpovědi respondentů. Zaměřil jsem se na to, jaké jsou vztahy v rodině, ze kterých jsem potom předpokládal kvalitu rodinného klimatu. Pro zjištění subjektivního názoru na rodinné klima jsem do dotazníku zařadil otázky, které se týkají vztahů v rodině. Získané výsledky uvádí Tabulka č. 10 a Obr. č. 9.

Z výzkumu vyplynulo, že ve 24 rodinách se rodiče často hádají. Pouze jeden respondent z této skupiny navštěvuje zájmový kroužek. Dále jsem z výzkumu zjistil, že 12 dotazovaných považuje klima v rodině za příznivé a 8 z nich navštěvuje zájmový kroužek. Z daného zjištění mohu konstatovat, že rodinné klima má vliv na to, zda žáci navštěvují organizovanou zájmovou činnost. Jsem si vědom toho, že informace jsem zjišťoval na poměrně malém vzorku, ale přesto si myslím, že tento fakt se dá generalizovat.

Rodinné klimá má rovněž vliv na to, s kým a kde tráví respondenti svůj volný čas. Respondenti, kteří uvedli, že rodiče se často hádají, tak se s rodiči nebaví o tom, kde a s kým tráví volný čas. Žáci, kteří považují rodinné klima za příznivé – vládne klid a řád – uvedli, že rodiče vědí, kde a s kým tráví svůj volný čas. Vztahy v rodině mají vliv i na to, jaký je vztah dotazovaných k alkoholu a drogám.

Vybral jsem si respondenty, kteří uvedli, že jejich otec chodí domů často opilý (34 dotazovaných). Zaměřil jsem se na jejich odpovědi, které se vztahují k alkoholu a drogám. Výsledky zachycuje Tabulka č. 24.

Tabulka č. 24 *Vztah k alkoholu a drogám v problémových rodinách*

<i>Alkohol</i>	<i>ZŠ</i>	<i>SŠ</i>	<i>Drogy</i>	<i>ZŠ</i>	<i>SŠ</i>
Alkohol nepiju	5	1	Drogy neužívám	5	2
Občasné užívání bez opilosti	4	5	Občas užívám drogy	2	3
Častější užívání s častější opilostí	2	6	Drogy užívám častěji	1	10
Užívání alkoholu ve větší míře	1	5	Drogy jsem několikrát zkusil	1	2

Hypotéza se na výzkumném vzorku potvrdila.

Závěr

V diplomové práci „Volnočasové aktivity jako prevence kriminality mládeže“ jsem zdůraznil, že aktivity ve volném čase a samotná výchova hrají důležitou roli ve formování mladého člověka.

Pestrost a různorodost zájmových činností by měla děti a mládež přinutit k učinění rozhodnutí jakým způsobem naloží se svým volným časem. Rozhodnutí často může ukázat budoucí možný vývoj jedince – zda je jedinec orientován uměleckým směrem nebo má sportovní nadání atd..

Volnočasové aktivity působí na děti a mládež komplexně, poskytují únik od běžných povinností jako je škola, učení, domácí práce. Jedinec si může osvojit nové dovednosti, získat praktické zkušenosti. U sportovních činností je pozitivní vliv na fyzickou stránku jedince, rozvoj pohybových dovedností a zlepšení motoriky.

Volnočasové aktivity se také podílejí na prevenci vzniku sociálně-patologických jevů. Pokud je volný čas cíleně formulován a smysluplně naplňován, tak má za následek, že děti a mládež nemají tolik volného času k experimentování s drogami, alkoholem, hracími automaty. Důležitou roli zde má i ten fakt, že člověk je od přírody soutěživý tvor a v oblasti, které se věnuje, chce být nejlepší. Motivace vyniknout je nejlepší pro vyloučení některých forem závadového jednání.

Přínos volnočasových aktivit je i v prevenci kriminality. Kriminalita a delikvence dětí a mládeže je veliký společenský problém. Statisticky dětská kriminalita vykazuje rostoucí charakter. Na faktory, jako jsou vrozené osobnostní dispozice, se příliš působit nedá, proto by zde měla existovat snaha o zeslabování jejich negativního dopadu. Volnočasové aktivity nepředstavují výlučný prostředek tohoto působení, ale domnívám se, že hrají významnou roli.

Je potřeba volnočasové aktivity zapojit do sociální prevence, podporovat finančně o materiálově činnost zájmových sdružení, sportovních klubů a zájmových kroužků. Poskytnout státní dotace v regionálním i celostátním měřítku.

V praktické části diplomové práce jsem si stanovil čtyři hypotézy:

1. Děti mladšího školního věku – období pubescence – budou preferovat jiné volnočasové aktivity než děti staršího školního věku – období adolescence.
2. Děti a mládež žijící ve větších obcích, mají lepší možnosti pro trávení volného času než děti z malých obcí.
3. Děti s lepším prospěchem ve škole sklouznou méně ke kriminalitě.
4. Plně fungující rodina se bude více zajímat o problémy svých dětí.

Musím uvést, že se v praktické části opírám pouze o subjektivní výpovědi respondentů a výsledky jsou zpracovány na základě malého počtu respondentů. Některé hypotézy se potvrdily a některé nikoliv.

Hypotéza č. 1 Hypotéza se ze zkoumaného vzorku potvrdila jen v návštěvování zájmových kroužků, ale co se týče trávení volného času u počítačů a trestné činnosti nikoli.

Hypotéza č. 2 Hypotéza se ze zkoumaného vzorku nepotvrdila.

Hypotéza č. 3 Hypotéza se ze zkoumaného vzorku potvrdila

Hypotéza č. 4 Hypotéza se na výzkumném vzorku potvrdila.

Na závěr bych uvedl, že stanovené hypotézy se dle mého posouzení a v rámci omezených možností podařilo naplnit, i když téma volnočasových aktivit spojené s prevencí sociálně patologických jevů a s prevencí kriminality lze dále rozvíjet.

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník

Dotazník je určen dětem a mládeži a slouží k získání informací k zázemí a výchově mládeže ve volném čase. Dotazník je anonymní, a proto neuvádějte své jméno. Prosím Vás o pravdivé zodpovězení otázek, v případě, že nechcete odpovědět pravdivě, tak raději otázku vynechte.

Vaše odpovědi zakřížkujte, nebo vypište.
Za vyplnění dotazníku děkuji.

VĚK	POHLAVÍ	STUDENT	BYDLIŠTĚ (obec)	PROSPĚCH VE ŠKOLE
		☐ základní škola	☐ nad 30 000 obyv.	☐ výborný
☐ 12-15 let	☐ žena	☐ střední odborné učiliště	☐ 10 000 -30 000 obyv.	☐ velmi dobrý
☐ 16-18 let	☐ muž	☐ střední odborná škola	☐ 4 000 -9 000 obyv.	☐ dobrý
		☐ gymnázium	☐ do 3 000 obyv.	☐ dostatečný

I. Rodina

1. Osoby ve společné domácnosti:

- matka, otec, sourozenci
- matka, otec
- matka, sourozenci
- matka
- matka, matčin přítel, sourozenci
- matka, otec, babička
- matka, babička, sourozenci
- matka, matčin přítel
-

2. S rodiči vycházíte:

- většinou dobře
- občas se s rodiči neshodnu
- máme časté rozepře

3. Peněžních prostředků máte:

- většinou víc než potřebujete
- obvykle dostatek
- peněžní prostředky nedostávám

4. Rodinná atmosféra:

- doma panuje klid a řád
- občas to zaskřípe
- rodiče se často hádají
- otec bije matku
- otec často chodí domů opilý
- jiné problémy.....

5. Byl z vaší rodiny nebo někdo z vašich přátel trestaný?

- ne
- otec
- matka
- sourozenec
- blízký příbuzný
- kamarád

6. Užívá někdo z vaší rodiny nebo přátel nadměrně alkohol?

- ne
- otec
- matka
- sourozenec
- blízký příbuzný
- kamarád

7. Užívá někdo z Vaší rodiny nebo přátel drogy?

- ne
- otec
- matka
- sourozenec
- blízký příbuzný
- kamarád
- nevím

II. Organizovaný volný čas

8. Co si představujete pod pojmem volný čas?

- čas, při kterém se nemusím zabývat školou
- dělám aktivity, které mě baví
- veškeré aktivity mimo školu
- čas, který trávím podle svých představ

9. Kde trávíte většinu volného času?

- doma
- venku

10. Jste spokojeni s trávením volného času?

- velmi spokojen
- spokojen
- spíše spokojen
- spíše nespokojen
- nespokojen
- velmi nespokojen

11. Pokud netrávíte svůj volný čas podle svých představ, co je hlavním důvodem?

- jsem zcela spokojen
- nedostatek volného času
- nedostatek financí
- nevole rodičů
- jiný důvod.....

12. Jaké jsou tvé mimoškolní aktivity?

- příprava do školy
- sport
- zájmové kroužky
- koncerty/diskotéky /párty
- kino/divadlo/výstavy
- TV
- hospoda
- počítač
- jiný

13. Chodíte do zájmového kroužku? Jak často?

- ano 1-2x týdně 3-4x týdně 5x a více
- ne

14. Kam chodíte za svými zájmovými kroužky?

- škola
- školní klub
- dům dětí a mládeže
- Sokol
- Skaut
- sportovní klub
-

15. Jaký charakter má váš zájmový kroužek?

- sportovní
- umělecký
- vzdělávací
- jiný.....

16. Jaké dny věnujete pravidelným aktivitám (kroužkům, tréninkům,...)?

- pondělí
- úterý
- středa
- čtvrtek
- pátek
- sobota
- neděle

III. Neorganizovaný volný čas

17. Kolikrát týdně se věnujete fyzické aktivitě?

- nevěnuji
- 1-2x týdně
- 3-4x týdně
- 5x týdně a více

18. Využíváte ve volném čase počítač?

- ano
- ne

19. Pokud ano, kolik hodin denně trávíte u počítače?

- půl hodiny
- hodina
- hodina a půl
- dvě hodiny
- dvě a půl hodiny

20. Na co používáte počítač nejčastěji?

- zdroj informací
- psaní/kreslení
- komunikace
- hry
- jiné

21. Co nebo kdo vás ovlivňuje při výběru aktivit, kterým se věnuješ ve volném čase?

- rodiče
- škola
- kamarádi
- sourozenci
- nikdo

22. Vaše školní docházka je:

- pravidelná
- občasné neomluvené absence

23. Jaký způsob volného času preferujete?

- aktivní (zájmy, koníčky, sport...)
- pasivní (televize, počítač, scházení s partou, restaurace...)

24. Ve volném čase se nejčastěji věnujete:

- přípravě do školy
- zájmové činnosti
- příležitostné návštěvě diskoték a zábav
- scházení se s partou, návštěvy restaurací, barů
- jiný druh trávení volného času.....

25. Vědí vaši rodiče, co ve volném čase děláte, s kým se kamarádíte?

- ano
- ne
- nemluví s nimi o tom

26. Váš vztah k alkoholu:

- alkohol nepiju
- občasné užívání bez opilosti
- častější užívání s častější opilostí
- časté užívání alkoholu ve větší míře

27. Drogy a jiné návykové látky:

- drogy neužívám
- občas užívám drogy
- drogy užívám častěji
- drogy jsem několikrát zkusil
- drogy jsem užíval

28. Trestná činnost:

- byl jste někdy vyšetřován na policii
- dopustil jste se již kriminálního jednání
- byl vám za kriminální jednání uložen někdy trest

29. Dopustil jste se:

- krádeže
- poškodil jste cizí majetek, vozidlo, výlohu,...
- dopustil jste se sprejerství
- dopustil jste se násilného jednání
- prodáváte někdy návykové látky
- dopustil jste se sexuálního deliktu
- dopustil jste se jiného deliktu.....

30. Dopustil jste se kriminálního jednání?

- samostatně
- ve dvou nebo třech lidech
- v partě

Seznam použité literatury

- [1] ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forezní psychologie: psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. Vyd. 1. Praha: Support, 1994.
- [2] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 439 s. ISBN 978-807-3802-134.
- [3] HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav; PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- [4] HODÁŇ, Bohuslav a Tomáš DOHNAL. *Rekreologie*. Olomouc, 2008. ISBN 978-80-244-2197-1.
- [5] HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 176 s. ISBN 80-717-8927-5.
- [6] JŮVA, Vladimír; SPOUSTA Vladimír; FUKAČ, Jiří. *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. Brno: MU, 1998. ISBN 80-210-1275-7
- [7] KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti - čas výchovy. Pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.
- [8] KRAUS, Bohuslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Editor Blahoslav Kraus, Věra Poláčková. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001, 199 s. ISBN 80-731-5004-2.

- [9] MARÁDOVÁ, Eva. *Rodinná výchova: pro 6.-9. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletého gymnázia*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-716-8643-3.
- [10] MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Vyd. 1. Praha, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-105.
- [11] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5024-9.
- [12] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: může být ohroženo i Vaše dítě?*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 335 p. Medica, sv. 9. ISBN 80-717-8226-2.
- [13] MERKLE, Rolf. *Žárlivost: jak vzniká a jak ji můžeme překonat*. Překlad Pavel Klepáč. Praha: Pragma, 1997, 103 s. ISBN 80-720-5485-6.
- [14] NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 1. vydání. Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.
- [15] NEŠPOR, Karel. *Vaše děti a návykové látky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 157 s. ISBN 80-717-8515-6.
- [16] NĚMEC, Jiří. *S hrou na cestě za tvořivostí: poznámky k rozvoji tvořivosti žáků*. Brno: Paido. ISBN 978-807-3150-143.
- [17] NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2002. ISBN 80-731-5012-3.
- [18] OLIVOVÁ, Věra. *Lidé a hry*. Praha: Olympia, 1979.

- [19] PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 80-7178-295-5.
- [20] PETRUSEK, Miloslav a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80718416411.
- [21] PRESL, Jiří. *Drogová závislost: může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: Maxdorf, 1994, 83 s. Medica, sv. 9. ISBN 80-858-0018-7.
- [22] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
- [23] *Přehled znalostí o násilí mezi mládeží: trendy, strategie a reakce v členských státech EU*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, 126 s. Prameny (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8049-8.
- [24] ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vyd. 2. Překlad Alžběta Sirovátková. Praha: Portál, 2000, 131 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8418-4.
- [25] REZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 p. ISBN 80-859-3148-6
- [26] SPOUSTA, Vladimír. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno, 1996. ISBN 80-210-1275-7.
- [27] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-802-4621-531
- [28] VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.
- [29] VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: MU, 1992. ISBN 80-210-0428-2.

[30] VAŽANSKÝ, Mojmir a Vladimír SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vydání. Brno: Paido, 1995. ISBN 8090173799

[31] ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 108 s. ISBN 978-80-7251-270-6.

[32] ZELENKA, Josef a Martina PÁSKOVÁ. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. 2. vydání. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-7201-880-2.

Elektronické zdroje

[1] JÍRA, O. *Děti, mládež a volný čas*. 1997. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1157352599.pdf>

[2] MARKOVÁ, Květa, Lukáš KRUMP a Martin JONÁŠ. *Rodina, škola, volný čas a integrace mladých lidí s tělesným postižením*. Praha: Užitečný život, 2000. Dostupné na www: <Http://www.uzitecny-zivot.cz/dokumenty/pruvodce.pdf>. [online]. [cit. 2014-01-13].

[3] OPLUŠTILOVÁ, Michaela, Michaela HUNKESOVÁ a Beáta DOFFOVÁ. *Volnočasové aktivity dětí a mládeže: sociologický výzkum*. Dostupné z: www.beatrice.ic.cz/projects/vadam_sociolog_vyzkum.ppt

[4] Programy prevence kriminality Ministerstvo vnitra České republiky [online]. [cit. 2014-01-20]. Dostupné z: <Http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx>.

[5] Volný čas a prevence u dětí a mládeže. In: [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha, 2002 [cit. 2013-11-10].

[6] *Výchova dítěte v rodině*. Dostupné z: <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>

[7] [online]. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z: www.citaty.cz

[8] [online]. [cit. 2013-09-12]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/N/16439/kriminalita-deti-a-mladeze.html/>

[9] www.policie.cz: *kriminalita mládeže* [online]. [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: [Http://www.policie.cz/clanek/kriminalita-mladeze.aspx](http://www.policie.cz/clanek/kriminalita-mladeze.aspx)

Zákony a normy

[1] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

[2] Předpis č. 167/1998 Sb. Zákona o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů

[3] Zákon č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

[4] Nařízení vlády č. 491/2004 sb., kterým se mění nařízení vlády č. 469/2000 sb., kterým se stanoví obsahové náplně jednotlivých živností

[5] Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

[6] Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

[7] Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Seznam použitých zkratk

ZŠ	základní škola
SŠ	střední škola

Seznam grafů

- Graf č. 1 Účast žáků středních škol – dívky a chlapci
- Graf č. 2 Účast žáků základních škol - dívky a chlapci
- Graf č. 3 Navštěvované střední školy
- Graf č. 4 Bydliště dotazovaných žáků
- Graf č. 5 Prospěch žáků ve škole
- Graf č. 6 Rodina dotazovaných žáků- členové domácnosti
- Graf č. 7 Vztahy v rodině
- Graf č. 8 Penežní prostředky dětí
- Graf č. 9 Rodinná atmosféra
- Graf č. 10 Trest, alkohol a drogy v rodině
- Graf č. 11 Místo, kde respondenti tráví většinu volného času
- Graf č. 12 Místo trávení volného času v závislosti na věk
- Graf č. 13 Spokojenost dotazovaných s trávením volného času
- Graf č. 14 Mimoškolní aktivity
- Graf č. 15 Účast v zájmových kroužcích
- Graf č. 16 Týdenní fyzická aktivita
- Graf č. 17 Používání počítače ve volném čase
- Graf č. 18 Počítač a žáci základních škol
- Graf č. 19 Počítač a žáci středních škol
- Graf č. 20 Informovanost rodičů o trávení volného času
- Graf č. 21 Vztah k alkoholu
- Graf č. 22 Drogy a jiné návykové látky
- Graf č. 23 Trestná činnost

Graf č. 24 Trávení volného času doma

Graf č. 25 Zaměření volnočasových aktivit žáků ZŠ

Graf č. 26 Zaměření volnočasových aktivit žáků SŠ

Graf č. 27 Kdo ovlivňuje respondenty při výběru aktivit

Graf č. 28 Trávený čas u počítače

Graf č. 29 Respondenti podle bydliště a typu školy

Graf č. 30 Prospěch žáků základních škol a trestná činnost

Graf č. 31 Prospěch žáků SŠ a trestná činnost

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Způsoby výchovy a její důsledky v osobnosti dítěte

Tabulka č. 2 Klasifikace prevence kriminality a jejích komponent

Tabulka č. 3 Účastníci dotazníkového šetření

Tabulka č. 4 Typy středních škol

Tabulka č. 5 Dotazování žáci dle bydliště

Tabulka č. 6 Prospěch žáků ve škole

Tabulka č. 7 Osoby ve společné domácnosti

Tabulka č. 8 Vztahy s rodiči

Tabulka č. 9 Kapesné

Tabulka č. 10 Rodinná atmosféra

Tabulka č. 11 Trest, alkohol a drogy v rodině

Tabulka č. 12 Spokojenost s trávením volného času

Tabulka č. 12 Spokojenost s trávením volného času

Tabulka č. 13 Mimoškolní aktivity

Tabulka č. 14 Týdenní fyzická aktivita

Tabulka č. 15 Počet hodin trávených u počítače

Tabulka č. 16 Informovanost rodičů o trávení volného času

Tabulka č. 17 Vztah k alkoholu

Tabulka č. 18 Drogy

Tabulka č. 19 Trestná činnost

Tabulka č. 20 Trestná činnost žáků základních škol a středních škol

Tabulka č. 21 Typy organizovaných volnočasových aktivit respondentů

Tabulka č. 22 Bydliště a typ školy

Tabulka č. 23 Trestná činnost a prospěch

Tabulka č. 24 Vztah k alkoholu a drogám v problémových rodinách

Seznam příloh

Příloha č. 1 Dotazník